

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра банківської справи

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Розвиток системи гарантування вкладів фінансових установ

Студента 2 курсу 4м групи
спеціальності 072 «Фінанси,
банківська справа та страхування»
спеціалізації «Фінансове посередництво»

Хижняка Андрія
Юрійовича

Науковий керівник
канд. екон. наук

Гербич Людмила
Анатоліївна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, МВА

Жураховська
Людмила
Валентинівна

Київ – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	6
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ	15
2.1 Діагностика поточного стану системи гарантування вкладів фінансових установ України.....	15
2.2 Оцінка механізму гарантування вкладів фінансових установ на прикладі ПАТ КБ «Хрещатик».....	22
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ	31
3.1 Удосконалення системи гарантування вкладів фінансових установ України в контексті зарубіжного досвіду.....	31
3.2 Розробка пропозицій щодо гарантування вкладів небанківських фінансових установ України.....	39
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	52
ДОДАТКИ	57

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку банківської системи та небанківських фінансових установ їх основні гравці знаходяться у активній конкурентній боротьбі за ресурси. Доволі часто процес залучення додаткових коштів від своїх клієнтів супроводжується зростанням ступеню ризиковості тих чи інших операцій. В першу чергу, від непередбачуваних обставин страждають самі вкладники, а, отже, потребують додаткового фінансового захисту від держави. Основним принципом такого захисту є впровадження системи державного гарантування вкладів. Вона, з одного боку забезпечить надійність зберігання вкладених коштів, а з іншого – дозволить учасникам такої системи залучати більше додаткових тимчасово вільних ресурсів через державні гарантії.

Функціонування системи гарантування вкладів фінансових установ значним чином впливає на надійність та стабільність фінансової системи, її здатність протистояти кризам та шоківим подіям шляхом запобігання паніки серед населення. На сьогоднішній день, у організації вітчизняної системи гарантування вкладів відбуваються трансформації, які наближають її до європейських та світових стандартів. У кінцевому підсумку, головною метою цих перетворень має бути підвищення фінансової стабільності та стійкості усієї фінансової системи держави.

Ступінь дослідження теми. Основи функціонування вітчизняної системи гарантування вкладів викладені у роботах таких вчених, як Л. Гербич [1], В. Марчук [2], В. Бобиль [3], Д. Маслобаєва, А. Фрідман [4], Т. Серветник, І. Смовженко [5], К. Алексійчук [6], В. Саєнко [7], Б. Делгербаяр, Б. Даажамба [8], та інших. Проте на сьогоднішній день багато аспектів системи не запроваджені у вітчизняній фінансовій системі, зокрема гарантування вкладів у небанківських фінансових установах.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є дослідження теоретико–практичних засад функціонування системи гарантування вкладів фінансових установ та визначення основних проблем і шляхів їх подолання на сучасному етапі її існування.

Для досягнення поставленої мети було поставлено наступні **завдання**:

- 1) дослідження теоретичних основ функціонування системи гарантування вкладів фінансових установ;

- 2) проведення діагностики поточного стану системи гарантування вкладів фінансових установ України;
- 3) практична оцінка механізму гарантування вкладів фінансових установ на прикладі ПАТ КБ «Хрещатик»;
- 4) пошук напрямків удосконалення системи гарантування вкладів фінансових установ України в контексті зарубіжного досвіду;
- 5) розробка пропозицій щодо гарантування вкладів небанківських фінансових установ України.

Об'єктом дослідження є процес функціонування системи гарантування вкладів фінансових установ як одного із основних інструментів забезпечення макроекономічної стабільності.

Предметом дослідження є теоретико–методологічні та практичні аспекти впровадження системи гарантування вкладів у фінансових установах.

Методи дослідження. В основу дослідження покладено загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: абстрактно–логічний – для аналізу фахової літератури, теоретичного узагальнення й формування висновків щодо сутності системи гарантування вкладів та напрямків її подальшого розвитку у розрізі фінансових установ; декомпозиції – для розкриття мети дослідження та постановки завдань; методи аналізу та синтезу – для дослідження специфіки діяльності існуючої системи гарантування за допомогою аналітичних даних та проектування на їх основі проекту системи гарантування вкладів для небанківських фінансових установ.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі і нормативні акти з питань гарантування вкладів учасників банківських установ; офіційні матеріали Національного банку України, Асоціації українських банків, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; публічна фінансова та внутрішня управлінська звітність банків; праці вітчизняних і зарубіжних науковців з питань формування та удосконалення системи гарантування вкладів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вдосконаленні теоретичних і практичних аспектів функціонування вітчизняної системи гарантування вкладів, зокрема у набутті подальшого розвитку складових системи гарантування вкладів фізичних осіб шляхом їх розширення за рахунок Фонду гарантування вкладів для небанківських фінансових установ.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати можуть бути використані Національним банком України при внесенні змін та доповнень до Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» від 23.02.2012 р. Практичні рекомендації можуть бути корисними для небанківських фінансових установ при розробці законодавства щодо системи гарантування вкладів небанківських фінансових установ.

Особистий внесок магістра. Випускна кваліфікаційна робота є самостійним завершеним дослідженням автора.

Публікації. Результати дослідження були представлені у: науковій статті Хижняк А. Функціонування системи гарантування вкладів фінансово–кредитних установ в Україні // Бізнес процеси у кредитно–фінансових установах: Зб. наук. ст. студ. денної та заочної форми навчання / відп. ред. Н.П. Шульга. – Київ: Київ. нац. торг.–екон. ун–т, 2020. – ст.

тезах доповіді Хижняк А. Система гарантування вкладів фінансових установ: еволюція становлення // Фінансово–кредитні системи: проблеми теорії і практики: Тези доп. II Всеукр. студ. наук. конф. / відп. ред. Н. П. Шульга. – Київ: Київ. нац. торг.–екон. ун–т, 2020. – 258 ст.

Обсяг та структура роботи. Робота складається з 3 розділів, змісту, вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг роботи складає 62 сторінки. В роботі представлено 8 таблиць, 9 рисунків, 6 додатків та використано 52 наукових джерела.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

Система гарантування вкладів відіграє ключову роль у створенні фінансової безпеки держави, оскільки її наявність запобігає появі паніки серед вкладників, так як кошти більшості з них залишаються повністю (або частково) захищеними у випадку банкрутства установи.

У період економічного зростання фінансові установи залучають значну частину вільних коштів у населення і, як наслідок, значно підвищують його ощадну активність. Але у проблемні та кризові для фінансової системи часи зростає недовіра з боку людей до інституцій, у яких розміщені їх депозитні активи. Саме тому, для забезпечення нормального функціонування цього механізму держава створює систему гарантування вкладів фінансових установ, яка покликана мінімізувати ризики вкладника та стабілізувати фінансовий стан в країні у період економічних криз.

Думки науковців щодо системи гарантування вкладів дещо різняться (Додаток А). Розглянувши та проаналізувавши їх твердження, взявши за основу власні знання та досвід, можемо сказати, що система гарантування вкладів – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення захищеності депозитів у повному (або частковому обсязі) у разі банкрутства фінансової установи, а її діяльність забезпечується наявністю механізмів, як основних елементів, які регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень в галузі страхування вкладів, без яких сама система не може ефективно діяти.

Щодо класифікації систем гарантування вкладів, то у світовій практиці існує багато її видів (табл.1.1). До основних відносять формальний (експліцитний) та неформальний (імпліцитний) види.

Формальний вид системи страхування передбачає чітке встановлення порядку, строків, розмірів виплат гарантованих сум за вкладами, а також конкретний порядок виведення неплатоспроможних банків з ринку.

Неформальний вид системи гарантування вкладів характеризується відсутністю спеціалізованого фонду для виплат коштів та обов'язкових

платежів до даного фонду, відсутністю порядку відшкодування коштів за вкладками.

Таблиця 1.1

Класифікація видів систем гарантування вкладів

Система гарантування вкладів залежно від:	Вид системи
Формальності	1) формальна 2) неформальна
Централізації	1) централізована 2) децентралізована
Форми власності	1) державна 2) приватна 3) змішана
Правового регулювання	1) імперативна 2) диспозитивна
Широти охоплення	1) повна 2) обмежена
Об'єктів захисту	1) вибіркова 2) загальна
Форми участі	1) обов'язкова 2) добровільна

Побудовано автором на основі [5] [9] [10]

В залежності від централізації виділяють централізовану та децентралізовану систему гарантування вкладів. Централізована система передбачає створення міжбанківського фонду страхування чи гарантування депозитів, що формується за рахунок внесків (первісних, регулярних та спеціальних) комерційних банків, які ведуть роботу з вкладками фізичних осіб. Децентралізована система передбачає створення резерву безпосередньо на рівні комерційного банку [9].

В залежності від правового регулювання виділяють імперативний та диспозитивний вид системи гарантування вкладів. Імперативний вид передбачає визначення усіх ключових складових функціонування системи гарантування вкладів на законодавчому рівні: правила та процедури, суб'єкти і об'єкти, рівень внесків учасників, механізми виведення неплатоспроможних банків з ринку. При диспозитивному виді системи гарантування вкладів основні засади функціонування системи базуються на варіативності кожного конкретного випадку.

За широтою охоплення виділяють системи бланкових гарантій (повна) і обмежених гарантій (неповна). Повна передбачає відшкодування усіх депозитів одній особі в одній фінансовій установі в повному обсязі. Обмежена – обсяг гарантованого покриття є обмеженим і розрахований на захист пересічного вкладника.

За критерієм обов'язковості можна виділити два види систем гарантування вкладів: обов'язкової та добровільної участі. Обов'язкова участь передбачає однакові умови участі для всіх фінансових установ, які закріплені законодавчо, що забезпечує рівні гарантії всім вкладникам різних банків. При добровільній участі укладаються індивідуальні договори з кредитно–фінансовими установами, що визначають порядок участі в системі гарантування вкладів [5].

В залежності від форми власності виділяють державний, приватний та змішаний вид системи гарантування вкладів. За умови державного фінансування у випадку банкрутства банків інші банки не поділяють витрати, що спричиняє досить високий рівень морального ризику. Крім того, державна форма власності на відміну від приватної передбачає неприбуткову діяльність, що призводить до неефективного використання коштів спеціалізованого фонду. З іншої сторони, відсутність державного впливу суттєво збільшує рівень ризику і перекладає витрати на самі банки. Оптимальною є змішана форма фінансування, що передбачає спільну участь держави і банків, розширюючи таким чином джерела формування коштів системи гарантування вкладів і мінімізуючи банківські ризики.

Залежно від об'єктів захисту виділяють два види систем гарантування вкладів: вибіркова (система гарантування лише банківських депозитів), і загальна (система гарантування вкладів банківських і небанківських фінансових установ). У більшості країн на законодавчому рівні передбачене обов'язкове страхування лише банківських депозитів. Але при такому підході незахищеними залишаються користувачі фінансових послуг небанківських фінансових установ. Альтернативним підходом є загальна система гарантування вкладів, що включає захист депозитів як банківських так і небанківських фінансових установ [10].

Система гарантування вкладів реалізує свій вплив на розвиток банківської системи зокрема і економіки загалом за допомогою виконання трьох основних своїх функцій: соціальної, економічної та юридичної.

Функція соціального захисту вкладників досягається шляхом встановлення максимальної суми застрахованого (гарантованого) вкладу. Економічна функція полягає у підтримці прийняттого рівня ризиків як для вкладників, так і для банківської системи, створення умов для повноцінної конкуренції. Юридична функція заснована на правовому захисті економічних прав вкладників, який є законодавчо оформленим [11].

До структурних елементів системи гарантування вкладів відносять методи фінансування системи, методи державного регулювання, інституціональну складову та функціональну складову (рис.1.1).

Рис. 1.1 Структурні елементи системи гарантування вкладів*

* Складено автором за [7]

Що стосується методів фінансування, то авансовий метод передбачає стягування зборів з учасників системи гарантування вкладів, за рахунок яких формується фонд наперед, до настання недоступності вкладів. Метод постфактум передбачає стягнення зборів після настання недоступності вкладів. Гібридний метод передбачає поєднання попередніх двох видів.

Щодо методів державного регулювання, то система гарантування вкладів може регулюватися як безпосередньо державою, так і через спеціально

створену установу, яка здійснює моніторинг та забезпечує безперервну діяльність системи, звітуючи при цьому перед державною установою.

Функціональна складова системи розглядається у трьох вимірах. Принцип грошового кошику означає акумулювання накопичених коштів задля забезпечення виплат при необхідності. Принцип грошового кошику із розширеними повноваженнями означає можливість вкладення акумульованих коштів у різного роду інвестиційні проекти, а принцип мінімізації ризику передбачає ефективне управління накопиченими коштами із забезпеченням максимального рівня надійності їх переміщення у системі.

Інституціональна складова означає форми власності, що можуть бути впроваджені при реалізації системи гарантування вкладів. До них відносять державну, приватну та змішану форми [7].

Щодо існуючої в Україні системи гарантування вкладів, то вона базується на наявності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО), покликаного захищати права та інтереси фізичних осіб–вкладників банків. У нашій країні лише вкладники банків підпадають під дію ФГВФО, у той час як вкладники кредитних спілок залишаються незахищеними від проблем у цих фінансових установах.

Фонд гарантування вкладів провадив свою діяльність спочатку на засадах закону України «Про фонд гарантування вкладів фізичних осіб» №2740–14 від 20 вересня 2001 року, а на сьогодні він керується нормами та положеннями Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» №4452–VI від 23 лютого 2012 року [12].

Згідно із Законом, ФГВФО виконує наступні загальні функції:

- 1) веде реєстр своїх учасників;
- 2) акумулює кошти із джерел, визначених законодавством;
- 3) здійснює контроль за повнотою і своєчасністю перерахування зборів кожним учасником ФГВФО;
- 4) інвестує акумульовані кошти в державні цінні папери України;
- 5) здійснює заходи щодо організації виплат відшкодувань за вкладами у разі прийняття рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку;

- 6) здійснює регулювання участі банків у системі гарантування вкладів фізичних осіб;
- 7) застосовує до банків та їх керівників відповідні фінансові санкції за здійснені правопорушення;
- 8) надає фінансову підтримку визначеним банкам;
- 9) інше.

Виходячи із загальних функцій ФГВФО, окреслюються задачі системи гарантування вкладів. До них відносяться:

- 1) Захист інтересів вкладників.

Дана задача є основною і впливає із самої назви ФГВФО, адже метою його діяльності є гарантування вкладів. Для її виконання необхідно сформувати достатній капітал, за рахунок щорічних відрахувань банків, а також участі держави. Згідно із Законом України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» ФГВФО гарантує кожному вкладнику учасника ФГВФО та санаційного банку відшкодування коштів за його вкладами, включаючи відсотки, в розмірі вкладів на день настання недоступності вкладів, але не більше 200 тисяч гривень по вкладах у кожному із таких учасників.

- 2) Формування й управління резервами, що передбачені для виплати вкладникам.

Задача формування резервів є, безумовно, основоположною, оскільки без мобілізованого фонду коштів неможливо здійснювати інші задачі, вести мову про здійснення будь-яких виплат вкладникам чи здійснення процедур з ліквідації банків. Згідно із законодавством, передбачається обов'язкова участь банків у ФГВФО для якомога більшого обсягу нагромадження капіталу і гарантування вкладів фізичним особам. Тому для ефективного здійснення повноважень ФГВФО формуються і витрачаються кошти, направлені на виплату компенсацій вкладникам у разі недоступності вкладів, зокрема, і банкрутства банку в цілому.

- 3) Налагодження й забезпечення організації виплат після недоступності вкладу.

Згідно із чинним законодавством, недоступність вкладів – це неможливість отримання вкладником під час виведення неплатоспроможного банку із ринку вкладу, включаючи відсоток за ним, протягом семи робочих днів

із моменту закінчення строку дії договору (або з дня запровадження тимчасової адміністрації, якщо договір закінчився до цієї дати) або з дня вимоги (за вкладками на вимогу, за картковими чи поточними рахунками), здійсненої протягом дії тимчасової адміністрації.

4) Надання інформації вкладникам.

Банки–учасники ФГВФО зобов'язані розміщувати у всіх приміщеннях, до яких мають доступ вкладники, інформацію про систему гарантування вкладів, надавати інформацію про види вкладів, що підлягають гарантуванню ФГВФО, обсяги і порядок їх відшкодування. Уся необхідна інформація дублюється і на офіційному сайті ФГВФО для зручності ознайомлення з нею фізичних осіб. Також ФГВФО зобов'язаний двічі на рік за станом на 1 січня та 1 липня публікувати в офіційних засобах масової інформації реєстр учасників Фонду гарантування вкладів протягом одного місяця після настання зазначених строків.

5) Контроль за дотриманням банками правил участі в системі страхування та взаємодію з центральним банком країни.

ФГВФО здійснює перевірки розрахунків та контролює повноту і своєчасність перерахування зборів кожним учасником ФГВФО. За несвоєчасне або неповне перерахування початкового, регулярного або спеціального зборів учасники протягом місяця сплачують пеню.

б) Нагляд за діяльністю банків.

Національний банк України (НБУ) та Фонд гарантування вкладів разом виконують дану задачу. У разі виявлення проблемного банку НБУ бере на себе завдання із запобігання його банкрутству. Якщо цього зробити не вдалось, то НБУ оголошує банк неплатоспроможним, а повноваження із запровадження тимчасової адміністрації та початку процедури ліквідації покладені на Фонд гарантування вкладів, який діє відповідно до закону.

Банк набуває статусу учасника ФГВФО в день отримання ліцензії на провадження своєї діяльності, а зупиняє участь у день відкликання такої ліцензії та його ліквідації.

Реалізація в Україні проекту Фонду гарантування вкладів фізичних осіб була зумовлена необхідністю:

- 1) створення умов, які б стимулювали громадян тримати готівку на рахунках банківських установ;
- 2) збільшення кредитних ресурсів банківської системи шляхом залучення заощаджень населення;
- 3) захисту інтересів найчисленнішої частини вкладників у разі неплатоспроможності чи банкрутства через виплату відшкодування за рахунок коштів ФГВФО;
- 4) забезпечення прозорості системи захисту вкладів;
- 5) підвищення ефективності нагляду за фінансовим станом банків.

Фонд гарантування вкладів підзвітний Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України та Національному банку України. ФГВФО здійснює міжнародну діяльність та підтримує контакти з міжнародними фінансовими інститутами, є учасником Міжнародної асоціації страховиків депозитів та Європейського форуму страховиків депозитів.

Фонд гарантування вкладів формує свої ресурси одразу із кількох джерел фінансування:

- 1) початковий збір із учасників ФГВФО;
- 2) регулярні збори із учасників ФГВФО;
- 3) спеціальні збори до ФГВФО;
- 4) доходи, одержані від інвестування коштів ФГВФО в державні цінні папери України;
- 5) кредити, залучені від Національного банку України.

Фонд гарантування вкладів фізичних осіб у день отримання рішення Національного банку про ліквідацію банку набуває статусу ліквідатора та починає процедуру ліквідації відповідно до закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Цей процес вміщує в собі:

- 1) оголошення про ліквідацію банку;
- 2) призначення уповноваженої особи фонду;
- 3) вжиття заходів з підготовки задоволення вимог кредиторів;
- 4) формування ліквідаційної маси банку;
- 5) продаж майна банку, що ліквідується;
- 6) створення спеціалізованої установи;
- 7) завершення ліквідації банку.

Є і такі кошти, які Фонд гарантування вкладів не охоплює гарантіями, а саме:

- 1) кошти, передані банку в довірче управління;
- 2) вклади на суму до 10 000 гривень;
- 3) вклади, підтвержені ощадним (депозитним) сертифікатом на пред'явника;
- 4) кошти за вкладом особи, яка на індивідуальній основі отримує від банку проценти на умовах, що не є поточними ринковими умовами, або має інші фінансові привілеї від банку;
- 5) закладами у банківських металах;
- 6) кошти, розміщені на вклад пов'язаною з банком особою [13].

Для підвищення ефективності світових систем гарантування вкладів Міжнародна асоціація страховиків депозитів розробила «Основні принципи ефективних систем страхування депозитів». Вперше принципи, розроблені разом із Базельським комітетом з питань банківського нагляду, були опубліковані в 2009 році та оновлені в 2014 році. Основні принципи просувають кращі міжнародні підходи до гарантування вкладів та підтримки стабільності й міцності фінансових систем.

Основні принципи налічують 18 обов'язкових положень, які є примусовими до виконання організацій страхування депозитів. Вони стосуються інституційних аспектів (зокрема, публічні цілі, достатній мандат, незалежність, адекватне управління, уникнення морального ризику), питань співпраці (у межах мережі фінансової стабільності та на транскордонному рівні), рівня та охоплення депозитів страхуванням, членства у системах гарантування, фінансування, громадського інформування, ефективної примусової реструктуризації неплатоспроможних установ, компенсації вкладникам та відшкодування [14].

Аналізуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що існування системи гарантування вкладів допомагає підвищити довіру до фінансових установ, адже дає клієнтам впевненість у тому, що в разі настання несприятливих умов їх діяльності, або навіть банкрутства, наявність органу гарантування обумовить безпеку клієнтських вкладень шляхом відшкодування коштів у повному, або частковому розмірі.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

2.1 Діагностика поточного стану системи гарантування вкладів фінансових установ України

Як вже зазначалося, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб на сьогоднішній день є єдиною установою в Україні, яка забезпечує відшкодування коштів клієнтам членів–учасників у випадку банкрутства банківської установи. Передумовою до створення ФГВФО стало банкрутство кількох великих банків, в яких були сконцентровані значні фінансові ресурси, які зрештою не були компенсовані.

Розуміючи всю важливість суми відшкодувань, які ФГВФО зобов'язується виплачувати вкладникам, його адміністративна рада впродовж всіх років існування 12 разів змінювала гарантований розмір виплат. Так, на 10.09.1998 року гарантована сума виплат становила 500 гривень і мала тенденцію до подальшого стрімкого зростання. Найшвидшого росту сума досягла у 2008 році, коли сягнула позначки у 150 000 гривень, збільшившись за рік на 125 000 гривень. Із 21.08.2012 року і до сьогодні гарантована сума виплат учасникам Фонду гарантування вкладів становить 200 000 гривень.

Варто зазначити, що в Україні відшкодовуються кошти за депозитами (включаючи відсотки) у розмірі внеску у день настання недоступності вкладів, але не більше ніж 200 000 гривень.

Від дня заснування ФГВФО кількість його учасників стабільно зростала. Ця тенденція була порушена у 2014 році, коли Національним банком України була розпочата процедура очищення банківської системи.

Так, на початок 2014 року кількість банків, які входили до ФГВФО становила 174, а на 01.06.2020 року їх число становить 74 (табл.2.1). Різке зменшення кількості банків на ринку призвело до відповідних змін у структурі вкладів банків–учасників ФГВФО.

Таблиця 2.1

**Дані про вклади фізичних осіб–учасників Фонду гарантування вкладів
фізичних осіб України за 2010 – 2020 роки**

Дата	Кількість банків у фонді, шт.	Сума вкладів фізичних осіб, млрд.грн.	Річні темпи приросту, %	Середня сума вкладу (грн.)
01.01.2010	184	198,0	-3,4	6273
01.01.2011	175	254,2	28,4	7802
01.01.2012	175	282,6	11,2	8072
01.01.2013	174	338,5	19,8	7619
01.01.2014	178	402,6	18,9	8468
01.01.2015	161	382,1	-5,1	8213
01.01.2016	118	362,3	-5,2	8104
01.01.2017	85	382,1	5,5	9298
01.01.2018	83	413,8	8,3	10103
01.01.2019	75	438,4	5,9	10776
01.01.2020	74	474,4	8,2	10937
01.06.2020	74	529,8	-	11845

*побудовано автором на основі [13]

Проаналізувавши дані табл. 2.1 можемо зазначити, що за останні 10 років кількість банків–учасників Фонду гарантування вкладів зменшилась на 110. Також бачимо, що протягом останніх десяти років об’єми залучених вкладів банків–учасників Фонду зросли на 276,4 млрд.грн. (+239,6%). Протягом усього досліджуваного періоду зберігалась тенденція до зростання сум вкладів, але у 2015 році (382,1 млрд.грн.) після пікового 2014 року (402,6 млрд.грн.) внаслідок економічної кризи та початку процесу очищення банківської системи ця цифра пішла на зниження.

Скорочення вкладів, яке розпочалось на початку 2014 року, тривало безперервно протягом всього року і склало 20,5 млрд. грн., що становило 5,1%. При обрахунку вкладів в іноземній валюті за курсом долара США, який на початку 2014 року складав 7,99 грн./долар США [15], загальний відтік вкладів із системи склав 124 млрд. грн., або 30,8 %. Згладжування спаду обсягу вкладів фізичних осіб у посткризовий період відбулося за рахунок зростання гривневого еквіваленту депозитного портфеля фізичних осіб в іноземній валюті. Закладами фізичних осіб у національній валюті протягом 2013—2014 рр. постійно відбувався відтік коштів у середньому на 1—7 %. Закладами фізичних осіб в іноземній валюті також спостерігалось зняття коштів їхніми власниками (рис. 2.1). Доля вкладів у дол. США становила понад 80 %, а в євро

— близько 16 %. Лише на фоні значного зростання курсу валют (з 7,99 грн. до 14,96 грн. за 1 дол. США та з 10,88 грн. до 18,79 грн. за 1 євро) еквівалент цього показника в національній валюті зростав: у лютому—березні 2014 р. приріст становив 19,9 %; у серпні 2014 р. приріст склав 8,6%; у листопаді 2014 р. приріст становив 11,7% (Додаток Б). Ще більший приріст еквіваленту в національній валюті вкладів фізичних осіб в іноземній валюті спостерігався у 2015 р., коли валютний курс зріс у середньому до 25 грн. за 1 дол. США [16].

У 2016 падіння продовжилось (362,3 млрд.грн.), однак у 2017 році був знову продемонстрований ріст (382,1 млрд.грн.), а у 2018 році показник вже перевищив докризовий період (413,8 млрд.грн.). На 01.01.2020 року сума залучених вкладів становила 474,4 млрд.грн., що на 8,2% більше, ніж на звітну дату попереднього року.

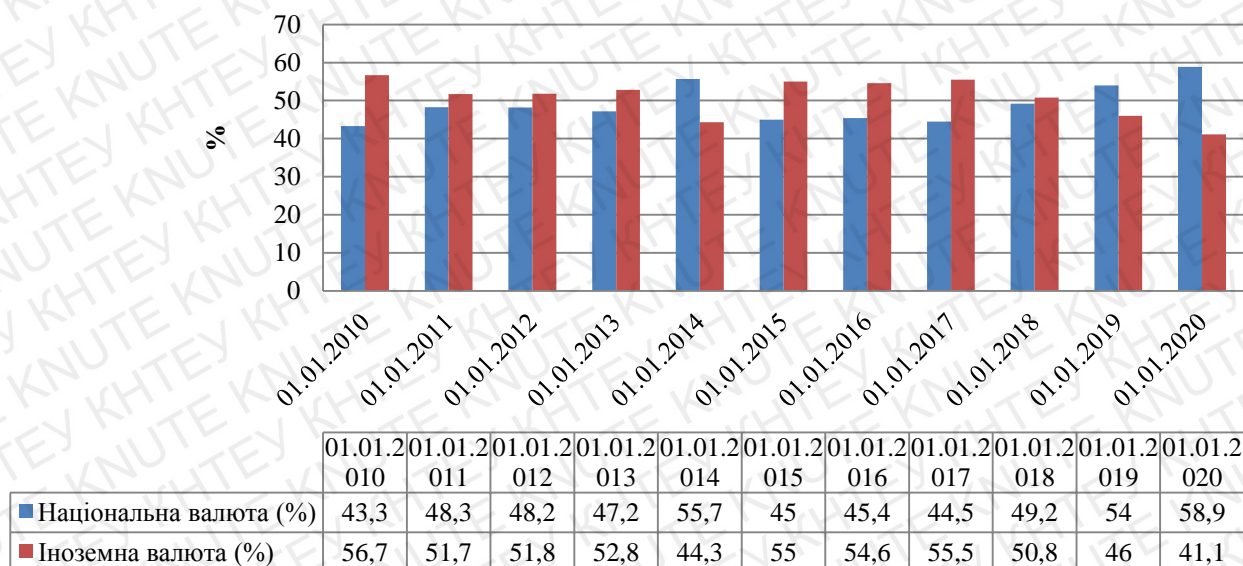

Рис.2.1 Динаміка вкладів фізичних осіб в банках України в розрізі валют протягом 2010 – 2020 рр. *

* Складено автором за [17]

Ефективність роботи Фонду значною мірою визначається його фінансовим забезпеченням. У цьому аспекті актуальним питанням є оцінка стану ресурсної бази Фонду, аналіз достатності розміру його грошового резерву. Динаміку розміру фінансових ресурсів вітчизняної системи гарантування вкладів відображено у Додатку В.

Аналіз ресурсного забезпечення Фонду гарантування вкладів із 2010 по 2020 роки засвідчив, що за останні 10 років мало місце його збільшення. За цей період він зріс у 2,7 рази (7,4 млрд.грн.). Фонд постійно нарощував власний ресурсний потенціал, але криза 2014 року внесла свої корективи і для багатьох банків було розпочато процедуру банкрутства. На ці роки припадають значні виплати вкладникам—фізичним особам банківських установ, що ліквідовувалися. Тому у 2014 році із метою забезпечення платоспроможності Фонду гарантування вкладів Національний банк України та Міністерство фінансів надали йому ряд стабілізаційних кредитів. Обсяг отриманих коштів становив 21,2 млрд.грн.

Ресурси Фонду станом на 01.01.2020 складають 11,7 млрд. грн. та не покривають суму можливого відшкодування АТ КБ «ПриватБанк» (покриття складає 8,1%), АТ «Райффайзен Банк Аваль» (покриття складає 64,7%), АТ «Альфа-Банк» (покриття складає 68,1%), АТ «Укрсиббанк» (покриття складає 88,9%) та АБ «Укргазбанк» (покриття складає 89,6%).

На сьогодні у 9 банках сконцентровано 384,9 млрд. грн., або 81,1% від суми вкладів усього по Фонду гарантування (табл.2.2).

Таблиця 2.2

Банки України, в яких зосереджена найбільша сума вкладів фізичних осіб станом на 01.01.2020 р.

Назва банку	01.01.2020			Сума можливого відшкодування, млн.грн.	Зміна за 2019 рік	
	Кількість вкладників, тис.ос.	Сума вкладів, млн.грн.			Сума вкладів, млн.грн.	Сума можливого відшкодування, млн.грн.
		Усього	% до всього			
«ПриватБанк»	22 466	196 790	41,5	143 799	6 685	11 648
«Альфа-Банк»	2 215	36 159	7,6	17 128	5 111	2 940
«Райффайзен Банк Аваль»	1 974	29 925	6,3	18 022	3 195	1 433
«Укрексімбанк»	612	26 065	5,5	10 358	-400	731
«Укргазбанк»	2 085	25 008	5,3	13 022	3 585	1 482
«Укрсиббанк»	2 181	22 690	4,8	13 123	3 983	2 062
«ПУМБ»	2 032	21 460	4,5	11 281	4 299	3 105
«ОТП Банк»	1 025	16 121	3,4	6 531	3 351	924
«УніверсалБанк»	1 800	10 677	2,3	7 699	6 222	4 623
Загалом	36 392	384 895	81,1	240 963	36 030	28 948
% по Фонду	83,9	81,1	81,1	82,8	-	-
Усього по Фонду	43 379	474 440	100	290 872	36 088	31 510

*побудовано автором на основі [17]

Із табл.2.2 ми бачимо, що АТ КБ «ПриватБанк» зосереджує на своїх депозитних рахунках 41,5% від загальної суми вкладів по всій банківській системі. На другій позиції зі значним відставанням йде АТ «Альфа-Банк» (7,6%), а трійку замикає АТ «Райффайзен Банк Аваль» (6,3%). Щодо активності по залученню депозитів у 2019 році, то в лідерах є знову ж АТ КБ «ПриватБанк» (+11 648 млн. грн.), далі АТ «УніверсалБанк» (+4 623 млн.грн.) та ПАТ «ПУМБ» (+3 351 млн.грн.).

Протягом 2019 року із реєстру учасників Фонду гарантування вкладів було виключено 3 банки з наступними даними щодо депозитів (табл.2.3).

Таблиця 2.3

Дані про вклади фізичних осіб в банках, виключених із реєстру учасників ФГВФО протягом 2019 року (станом на 01.01.2020)

Назва банку	Кількість вкладників	Сума вкладів, млн.грн.	Сума можливого відшкодування, млн.грн	Дата постанови про ліквідацію
«Вернум Банк»	2743	50,7	32,1	14.05.2019
«Фінансова ініціатива»	166382	1396,1	454,3	21.05.2019
«УкрСоцБанк»	643862	1034,8	759,1	31.10.2019
Загалом за 2019 рік	812987	2481,6	1245,4	—

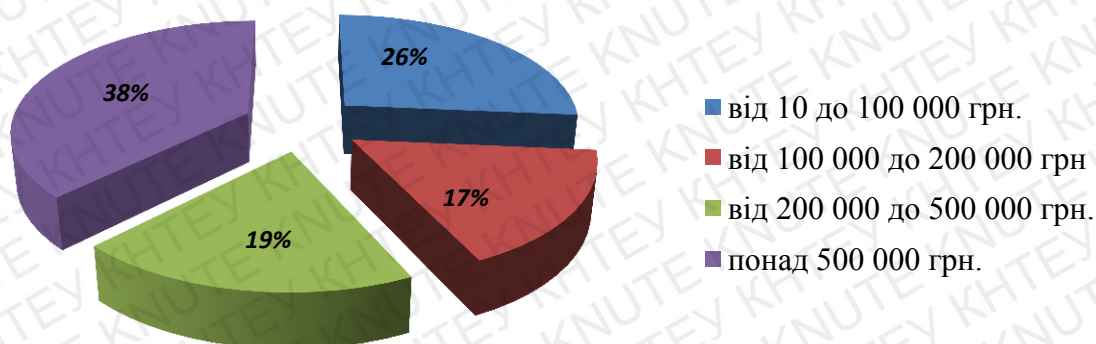
*побудовано автором на основі [17]

Із табл.2.3 можемо зробити висновок, що загальна сума вкладів у банках, з приводу яких почалось проведення процедури ліквідації становить 2 481,6 млрд. грн., а сума можливого відшкодування вкладникам банків з боку Фонду гарантування може скласти 1245,4 млрд.грн.

За результатами виплат 2019 року Фондом гарантування було виплачено 832,3 млрд.грн. вкладникам ліквідованих банків. Найбільш питому вагу мали виплати відшкодування вкладникам АТ «ВТБ Банк» (377,6 млн. грн.), АТ «Дельта Банк» (94,9 млн. грн.), ПАТ «Банк Камбіо» (52,2 млн. грн.) та ПАТ «БанкМихайлівський» (52,6 млн. грн.) (Додаток Г).

Щодо структури сум залучених коштів учасниками Фонду гарантування вкладів за 2019 рік, то найбільше було залучено коштів у діапазоні більше 500 000 гривень (рис.2.2).

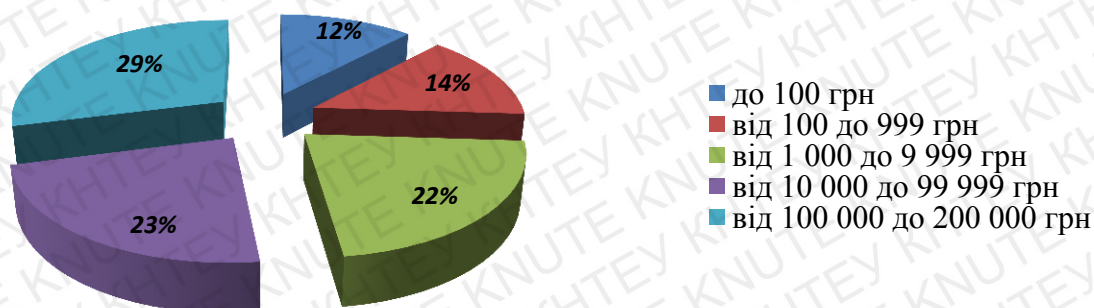

Рис.2.2 Структура вкладів за діапазонами сум в учасниках Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України станом на 01.01.2020 р.*

* Складено автором за [17]

Так, від 10 до 100 000 гривень було вкладено 26 % (125,2 млрд.грн.), від 100 000 до 200 000 гривень – 17% (78,1 млрд.грн.), від 200 000 до 500 000 гривень – 19% (92,3 млрд.грн.), а більше 500 000 гривень – 38% (177,9 млрд.грн.)

Щодо сум виплачуваних коштів, то найбільшу частку від загального обсягу виплачених коштів займають суми від 100 до 200 тисяч гривень, менша кількість виплат за сумами від 10 до 100 тисяч гривень, а найменшими є обсяг виплат до 100 гривень (рис.2.3).

Рис.2.3 Сегментація виплат Фонду гарантування фізичних осіб України за розміром суми відшкодування у 2019 році *

* Складено автором за [17]

Фактично 96,1% вкладників отримали гарантовану суму відшкодування, і лише 3,9% не звернулися за виплатою. Сума відшкодування, за якою вкладники не звернулись, на кінець звітної періоду склала 3,2 млн. грн. Найпоширенішими причинами не отримання коштів є: незначна сума відшкодування, що не перевищує 100 грн., так звані «забуті» вклади, а також

вклади, що належали померлим вкладникам – до оформлення свідоцтва про право на спадщину.

З початку 2020 року Фонд гарантування вкладів завершив ліквідацію банків ПАТ «Демарк», ПАТ «Грінбанк», АТ КБ «ТК Кредит», АТ КБ «Експобанк» та ПАТ КБ «Хрещатик».

26 серпня 2020 року на підставі постанови Правління Національного банку України про віднесення АТ АКБ «Аркада» до категорії неплатоспроможних, Фондом гарантування вкладів запроваджено тимчасову адміністрацію і розпочато процедуру виведення АТ АКБ «Аркада» з ринку.

За попередніми даними, понад 90% вкладників АТ АКБ «Аркада», на яких поширюються гарантії ФГВФО, мали вклади у межах гарантованої суми (200 000 грн), тобто отримують свої вклади повністю, на загальну суму 188,5 млн грн. 30 вересня Фонд гарантування вкладів розпочав виплати вкладникам, а на 29 жовтня сума виплачених коштів постраждалим клієнтам АТ АКБ «Аркада» становила більше 150 мільйонів гривень.

Також ФГВФО проводить процедуру перерахування коштів на рахунки неплатоспроможних банків. Так, за січень–вересень 2020 року сума коштів, що надійшли на рахунки неплатоспроможних банків, становила 3,95 млрд грн. Зокрема, від реалізації активів сума надходжень склала 3,68 млрд грн. Крім того, за рахунок погашення кредитів неплатоспроможні банки у цей період отримали 247,7 млн грн, оренди майна – 18,0 млн грн. Від погашення цінних паперів у січні–вересні 2020 року кошти не надходили [13].

Отже, аналіз діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні показав, що його ефективне багаторічне функціонування сприяє зміцненню довіри до банківського сектору та нарощуванню банками ресурсного потенціалу за рахунок депозитних вкладів. Втім, негативні тенденції, викликані фінансово–економічною кризою 2014 року у банківській системі, досить відчутно вплинули на функціонування Фонду гарантування вкладів та його платоспроможність. Зростання проблемної заборгованості банків, велика кількість неплатоспроможних банків та значні виплати відшкодування їхнім вкладникам суттєво зменшили грошовий резерв Фонду. За таких умов виникає необхідність удосконалення всієї системи гарантування вкладів.

2.2 Оцінка механізму гарантування вкладів фінансових установ на прикладі ПАТ КБ «Хрещатик»

Результати дослідження, проведеного в попередньому параграфі показали, що протягом свого існування ФГВФО вивів або продовжує виводити з ринку понад сто банків. Розглянемо механізм такого виведення на прикладі ПАТ КБ «Хрещатик».

ПАТ КБ «Хрещатик» – український банк, заснований у 1993 році. Головний офіс банку був розташований у місті Києві, а сама установа була представлена у всіх регіонах України. Станом на 1 січня 2016 року активи банку становили 9 мільярдів гривень, а за їх розмірами він входив у двадцятку найбільших банків нашої держави. Щодо соціальних проектів, то ПАТ КБ «Хрещатик» був одним із учасників проекту Київської міської ради під назвою «Картка киянина».

5 квітня 2016 року на підставі Постанови Правління Національного банку України №234 «Про віднесення Публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Хрещатик» до категорії неплатоспроможних» виконавчою дирекцією Фонду гарантування вкладів прийнято рішення про запровадження тимчасової адміністрації та делегування повноважень тимчасового адміністратора банку.

Згідно із даним рішенням було розпочато процедуру виведення ПАТ КБ «Хрещатик» з ринку. Строк дії тимчасової адміністрації обмежувався одним місяцем – із 5 квітня до 4 травня 2016 року включно. Було призначено уповноважену особу та делеговано їй всі повноваження тимчасового адміністратора на термін, який рівний строку дії тимчасової адміністрації.

Першочерговим завданням уповноваженої особи було формування реєстру вкладників для підготовки виплат у рамках гарантованої суми. Так, було визначено, що загальна кількість вкладників банку становила 1 053 687 осіб, загальна сума розміщених коштів на депозитах – 4 652,8 млн.грн. (із них 1 992,2 млн.грн. у іноземній валюті), а сума можливого відшкодування вкладникам, відповідно до звітності банку становила 2,8 млрд.грн. У межах гарантованої суми знаходилось 98,7% всіх вкладів.

Паралельно із цим, розпочався процес інвентаризації всіх активів та формування ліквідаційної маси банку (Додаток Д). Так Фондом було

розраховано, що загальна сума ліквідаційної маси банку складає 8 133,1 млн.грн. за балансовою вартістю (2 650,1 млн.грн. – за оціночною вартістю). Як бачимо, найбільшою групою активів були кредити, надані юридичним особам (4 005,7 млн.грн.), в той час як найменшою – інвестиційні, сувенірні та ювілейні монети (4,9 млн.грн.) [18]. Звіти про ринкову оцінку майна було складено трьома сертифікованими компаніями, об'єктами оціночної діяльності.

Фонд запропонував попередньо кваліфікованим особам такі способи виведення неплатоспроможного банку з ринку:

- 1) ліквідація банку з відчуженням у процесі ліквідації всіх або частини його активів і зобов'язань на користь приймаючого банку;
- 2) відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку на користь приймаючого банку з відкликанням банківської ліцензії неплатоспроможного банку та подальшою його ліквідацією.

У випадку ПАТ КБ «Хрещатик» найменш витратним остаточним способом виведення банку з ринку став другий спосіб, оскільки Фондом не отримано позитивного висновку Національного банку України про фінансовий стан приймаючого банку та спроможність виконати зобов'язання перед вкладниками і кредиторами.

21 квітня 2016 року було прийнято рішення про продовження терміну дії тимчасової адміністрації та уповноваженої особи з 5 травня до 4 червня 2020 року включно.

11 травня 2016 року Фонд гарантування вкладів опублікував інформацію про повне опрацювання Реєстру вкладників ПАТ КБ «Хрещатик» та оголосив про готовність розпочати виплати коштів у межах гарантованої суми відшкодування. Необхідні кошти були вже зарезервовані для виплат і Фонд заявив про готовність перерахувати їх у визначені банки–агенти, з якими були підписані відповідні договори. До таких банків були віднесені ПАТ «ПУМБ», АТ «Ощадбанк», ПАТ АБ «Південний» та АТ «Укрсиббанк». Вже 18 травня 2016 року Фонд розпочав процедуру виплат коштів вкладникам за договорами, строк дії яких закінчився до 4 травня 2016 року.

За перші півтора дні після оголошення тимчасовою адміністрацією про початок виплат вкладники ПАТ КБ «Хрещатик» отримали коштів від банку на

загальну суму 187,8 млн.грн. (6,7% від усієї суми загальних вимог). Лідером за кількістю виплат у першій хвилі став АТ «Укрсиббанк», через який клієнти отримали свої кошти в сумі 95,1 млн.грн. (50,6% від всіх банків–агентів).

Паралельно, Фонд гарантування вкладів проводив процедуру вибіркового аудиту. Так, наприкінці травня 2016 року були виявлені численні факти, які могли стати причиною недоотримання прибутку, і в результаті – фінансових втрат банку. Ситуація була пов'язана із переданням в управління нерухомого майна, що належить ПАТ КБ «Хрещатик». Фірма, з якою уклалися договори про управління майном була пов'язана із посадовими особами банку. У рамках заходів для забезпечення інтересів вкладників та кредиторів банку, збереження активів та запобігання втрати майна Фонд подав заяву про вчинення кримінального правопорушення керівним складом та службовими особами ПАТ КБ «Хрещатик».

Пізніше, в результаті вибіркового аудиту було виявлено, що на балансовому рахунку «Боргові цінні папери, випущені небанківськими фінансовими установами, у портфелі банку на продаж» обліковувались облігації на загальну суму понад 2,27 млрд грн. При цьому, майже 85% з них виявились незабезпеченими. До того ж, емітенти цих цінних паперів мали усі ознаки фіктивності – відсутність основних фондів та виробничих запасів, чисельність працюючих 1–2 особи, отримані кошти від реалізації облігацій направлялися як внески в статутні фонди інших суб'єктів господарювання. За інформацією, що була проаналізована у 91,8% випадків компанії, що випускали облігації, виявилися пов'язаними з банком особами. За результатами перевірки Фондом були подані чергові заяви про вчинення правопорушень керівним складом та службовими особами банку [19].

2 червня 2016 року Національний банк України прийняв рішення №46 «Про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію Публічного акціонерного товариства «Комерційний банк «Хрещатик». Наступного дня виконавча дирекція Фонду гарантування вкладів прийняла рішення «Про початок процедури ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик» та делегування повноважень ліквідатора банку». Згідно з рішенням, із 6 червня 2016 року по 5 червня 2018 року було призначено уповноважену Фондом особу та делеговано їй всі

повноваження ліквідатора банку, в тому числі право на підписання всіх договорів, пов'язаних із реалізацією активів банку.

З 7 червня 2016 року ліквідатором розпочався процес виплат гарантованої суми вкладникам банку «Хрещатик» за Загальним реєстром. Було прийнято рішення про продовження виплати коштів у відділеннях тих самих банків–агентів, які здійснювали виплати при роботі тимчасової адміністрації. Ще за два дні Фонд оголосив про початок прийняття ПАТ КБ «Хрещатик» вимог кредиторів (протягом 30 днів від дня опублікування указу про ліквідацію банку).

Лише за три дні проведення виплат відповідно до Загального реєстру Фонд гарантування вкладів відшкодував 0,73 млрд.грн., а вже на середину червня 2016 року було виплачено більше половини загальної суми гарантованого відшкодування – 1,48 млрд.грн. (53%).

На вимогу Фонду уповноваженою особою було ініційовано відкриття накопичувального рахунку ПАТ КБ «Хрещатик» у національній та іноземній валютах в Національному банку України. На новостворений рахунок зараховувались всі кошти банку, який підлягає процедурі ліквідації та надходження на його користь. З цього ж рахунку мали бути проведені розрахунки із кредиторами й оплата витрат на здійснення процедури ліквідації.

Із початку липня до середини серпня 2016 року Фонд у зв'язку і технічними роботами припинив виплати вкладникам. Однак вже 11 серпня вони були поновлені. До складу банків–агентів Фонду був включений АТ «Гаскомбанк», натомість з їх числа було виключено АТ «Укрсиббанк».

14 вересня 2016 року виконавча дирекція Фонду прийняла рішення про затвердження переліку вимог кредиторів ПАТ КБ «Хрещатик». Джерелами задоволення даних вимог стали кошти, одержані в результаті ліквідації та реалізації майна банку (черговість виплат кредиторам визначається статтею 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»). Вже 20 вересня уповноваженою особою Фонду було розпочато задоволення вимог кредиторів третьої черги, а їх здійснення проходило у безготівковій формі шляхом перерахування коштів на рахунок кредитора.

19 грудня 2016 року Фонд здійснив позачергове задоволення кредиторський вимог НБУ у сумі 190,5 млн.грн. Кошти на здійснення такого

задоволення були надані від погашення пакету цінних паперів облігацій внутрішньої державної позики міністерства фінансів України, майнові права за якими були передані в заставу Національного банку України.

Паралельно із цим Фонд гарантування вкладів проводив активну роботу із виявлення схем по можливому виведенню коштів ПАТ КБ «Хрещатик» та частковій втраті активів банку. Так, у листопаді та грудні 2016 року було попереджено та подано до правоохоронних органів звернень на загальну суму 2,75 млрд.грн., які з банку через різного роду схеми мали на меті вивести пов'язані із колишніми акціонерами особи.

Підбиваючи підсумки 2016 року можемо відмітити активну та якісну роботу Фонду гарантування вкладів з ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик» та співпраці із вкладниками та кредиторами (Додаток Е). Аналізуючи діяльність Фонду, зазначаємо, що за перший рік роботи із банком вкладникам вдалось виплатити 1 946,4 млн.грн., з них 753,5 млн.грн. за рахунок цільової позики Фонду для банку.

Фондом були нараховані 2 568,4 млн.грн. вимог до банку. Загальна сума акцептованих вимог до банку становила 6 150,1 млн.грн., а сума погашених за 2016 рік вимог склала 253,7 млн.грн.

11 січня 2017 року Фонд гарантування вкладів оголосив про продаж активів ПАТ КБ «Хрещатик». Так, на викуп шляхом проведення аукціону було віддано 1421 акцію VISA Inc. class C. Вони мали бути конвертовані у акції класу А та реалізовані на Нью-Йоркській фондовій біржі. Початкова ціна акцій склала 2,175 млн.грн.

12 січня 2018 року Фонд оприлюднив результати комплексного аналізу неплатоспроможності ПАТ КБ «Хрещатик». Проведений аналіз фінансових операцій та звітності банку свідчить, що починаючи з 2013 року дії керівництва, Спостережної Ради та власників Банку не були спрямовані на отримання прибутку та підвищення фінансової стабільності банку, а натомість мали ознаки ризикових та спрямованих на виведення з банку фінансових активів.

За період, що перевірявся, встановлено недотримання банком принципу забезпеченості кредитування. А саме: значна частка кредитів, наданих банком

юридичним особам, протягом 2013–2015 років відносилася до категорії «незабезпечених».

При аналізі ефективності розміщення коштів в операції з цінними паперами встановлено неефективність прийнятих керівництвом банку рішень щодо розміщення банківських активів.

Починаючи з 2014 року ліквідність банку постійно погіршувалась внаслідок скорочення обсягів високоліквідних і ліквідних активів, при цьому темпи падіння прискорювались кожний рік. Керівництво банку не реагувало на суттєве зниження високоліквідних активів, а продовжувало політику їх подальшого зменшення, що у подальшому призвело до нездатності банку до виконання своїх зобов'язань.

Комплексним аналізом неплатоспроможності ПАТ «КБ «Хрещатик» виявлено проведення сумнівних операцій та дії (бездіяльність) керівництва Банку, Спостережної Ради Банку та його власників, що призвели до збитків Банку на суму понад 2,5 млрд грн.

31 травня 2018 року виконавча дирекція Фонду гарантування вкладів фізичних осіб прийняла рішення про продовження строків здійснення процедури ліквідації банку строком на 2 роки із 6 червня 2018 року по 5 червня 2020 року.

3 квітня 2019 року Фонд прийняв рішення призупинити виплати вкладникам ПАТ «КБ «Хрещатик» гарантованої суми відшкодування. Причиною цьому стала постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 28 березня 2019 року про незадоволення скарги Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб та уповноваженої особи Фонду на ліквідацію ПАТ КБ «Хрещатик» на рішення Окружного адміністративного суду м. Києва від 27.12.2018 року щодо відміни ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик».

19 червня 2019 року Фонд прийняв рішення про запровадження процедури ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик» повторно. Це було пов'язано із тим, що внаслідок судової тяганини Фонд мав ризик втрати контролю над активами банку. Рішенням Верховного суду від 16.05.2019 року скасовано усі рішення судів попередніх інстанцій, а саму справу передано на новий розгляд до суду

першої інстанції. Було також встановлено новий термін ліквідації банку – з 20.06.2019 по 19.06.2020 року та призначено нову уповноважену особу.

Але у період із 2016 по 2019 рік фактично ліквідація ПАТ КБ «Хрещатик» була завершена. Протягом 2016 року були запущені всі механізми для повноцінної ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик», а протягом наступних років Фонд здійснював лише стандартні процедури щодо реалізації активів банку, виплат коштів вкладникам та повернення їх кредиторам (табл.2.4).

Таблиця 2.4

**Звіт про виплати та надходження ПАТ КБ «Хрещатик» у 2016 - 2019
рр. станом на 31.12, млн. грн.**

Дата	Черга кредиторів			Надходження	Реалізація майна	Інші надходження
	2	3	5			
31.12.2016	-	253,7	190,5	215,4	-	55,4
31.12.2017	-	659,3	190,5	285,0	295,1	118,4
31.12.2018	-	883,6	190,5	336,4	484,9	138,3
31.12.2019	0,9	1381,0	190,5	372,2	964,8	162,9
01.07.2020	0,9	1464,5	190,5	391,3	1025,5	164,1

*побудовано автором на основі[20][21][22] [23]

Таким чином, за період із 06.06.2016 по 01.07.2020 року кредиторам 3 черги було виплачено 1 464,5 млн.грн., найбільша сума коштів була віддана у 2018 році – 497,4 млн.грн. (33,9%). Кредиторам 5 черги кошти виплачувались лише у 2016 році, а кредиторам другої черги – у 2019 році. Надходжень за період було нараховано на 391,3 млн.грн., найбільша сума нарахувань за 2016 рік – 215,4 млн.грн. (55,1%).

Фондом гарантування було проведено реалізацію майна ПАТ КБ «Хрещатик» на загальну суму 1025,5 млн.грн. Найбільше активів було реалізовано у 2019 році – 479,9 млн.грн. (46%). Іншого роду надходжень зареєстровано на суму 164,1 млн.грн.

Щодо виплат вкладникам банку, то майже вся сума коштів, які Фонд зобов'язався перерахувати, була виплачена у 2016 році (табл.2.5).

Таким чином, за період 2016 – 2019 років вкладникам ПАТ КБ «Хрещатик» було повернуто коштів на загальну суму 1990,5 млн.грн. Найбільшу частку грошей (97,8%) було виплачено у 2016 році. На кінець 2019 року коштів, за якими вкладники не звернулись було нараховано на суму 75,3 млн.грн.

Таблиця 2.5

**Виплати ФГВФО вкладникам ПАТ КБ «Хрещатик» у 2016 - 2019 рр.
станом на 31.12, млн. грн.**

Дата	Сума нарахованих коштів за рік	Фактично отримані кошти за рік	Залишок коштів, за якими вкладники не звернулись
31.12.2016	2039,9	1946,4	93,5
31.12.2017	7,4	28,4	72,6
31.12.2018	10,8	9,3	74,1
31.12.2019	7,6	6,4	75,3
Всього	-	1990,5	-

*побудовано автором на основі[17][18][24][25]

2 жовтня 2020 року банк був включений до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних підприємців та громадських формувань про проведення державної реєстрації припинення ПАТ КБ «Хрещатик», а значить його ліквідація вважалась завершеною, а сам банк вважається таким, що ліквідований. Фонд завершив виплату сум відшкодування вкладникам ПАТ КБ «Хрещатик». Вкладниками банку було отримано понад 2,7 млрд.грн.

Таким чином, можемо представити поетапний процес виведення ПАТ КБ «Хрещатик» з ринку (рис.2.4).

Загалом, оцінюючи процедуру ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик» можна говорити про гарну роботу Фонду гарантування вкладів у таких аспектах:

- 1) якісне визначення оціночної вартості активів банку;
- 2) оперативна робота по введенню тимчасової адміністрації;
- 3) швидкий та об'ємний початок виплат вкладникам банку;
- 4) наявність достатньої кількості банків-агентів, через які проводяться виплати;
- 5) якісна робота зі встановлення кредиторських вимог до банку;
- 6) активна діяльність у сфері виявлення схем по можливому незаконному виведенню коштів, ініціювання відповідних кримінальних проваджень;
- 7) гарна комунікаційна робота з вкладниками шляхом інформування через офіційний сайт Фонду;

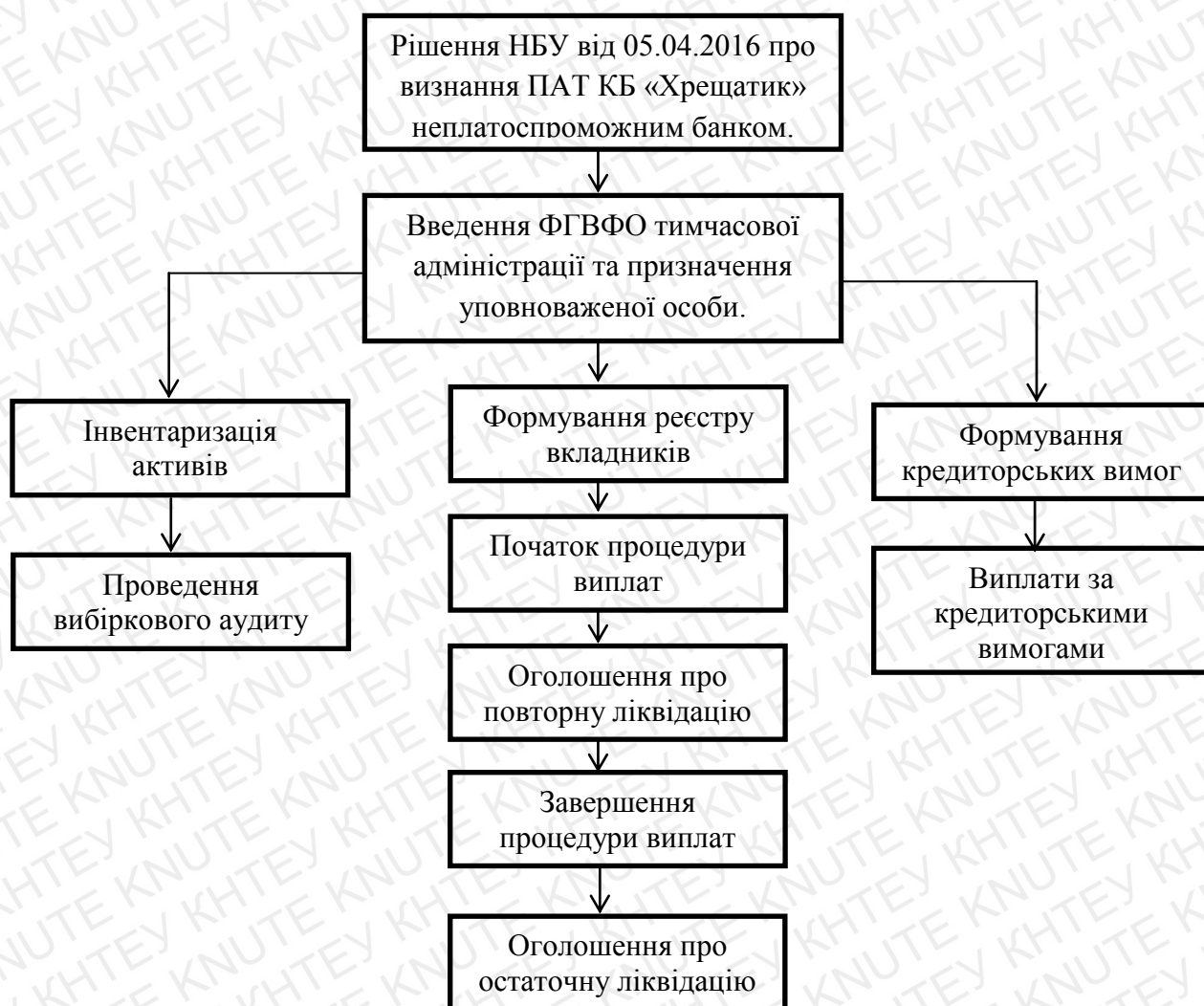

Рис.2.4 Етапи виведення банку ПАТ КБ «Хрещатик» з ринку*

* Авторська розробка

Однак варто поліпшити аспекти, пов'язані із захистом інтересів Фонду гарантування вкладів в судах, оскільки наведені випадки програних справ йдуть не на користь репутації самого Фонду та шкодять інтересам вкладників.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ

3.1 Удосконалення системи гарантування вкладів фінансових установ України в контексті зарубіжного досвіду

Слід звернутися до світового досвіду та зазначити, що система гарантування вкладів членам банків та кредитних спілок існує сьогодні в багатьох розвинених країнах.

Так, якщо ми звернемося до досвіду США, то у цій державі діє одразу дві системи гарантування вкладів: захист банківських депозитів (Федеральна корпорація страхування вкладів) та коштів вкладників у кредитних спілках (Національна адміністрація кредитних спілок). Захист останніх у США забезпечується окремим органом, а саме Національною адміністрацією кредитних спілок. Вона була створена у 1970 році як незалежне федеральне агентство, яке страхує вклади у федеральних страхових кредитних спілках, захищає власників кредитних спілок, а також регулює діяльність федеральних кредитних спілок [26].

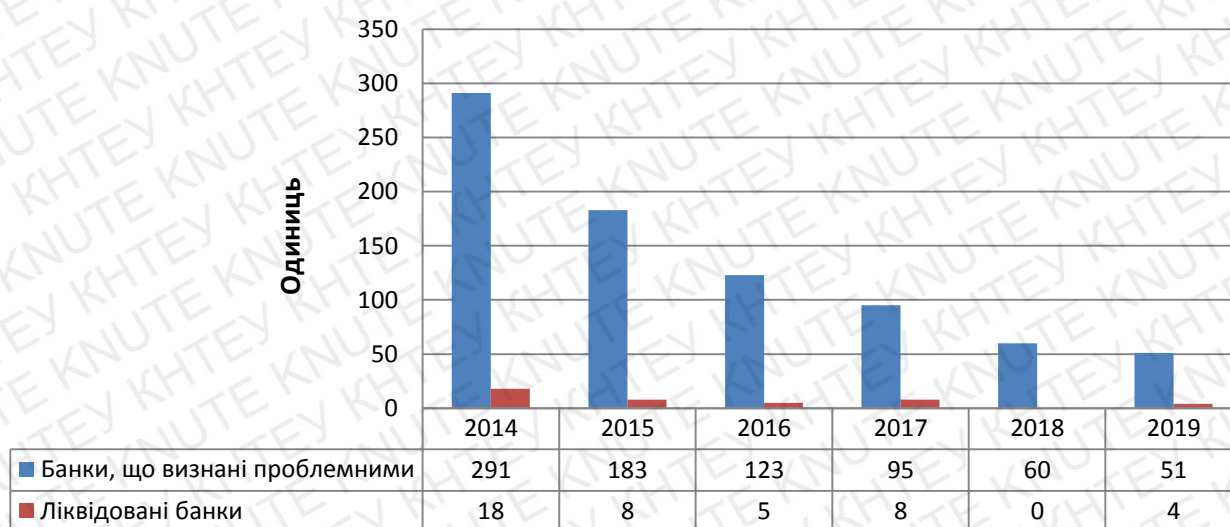
Усі учасники Національної адміністрації кредитних зобов'язані бути застрахованими через Національний фонд страхування кредитних спілок (NSUSIF). Він страхує вклади на суму до 250 000 доларів США. Вклади державних кредитних спілок у дев'яти штатах додатково відшкодовуються місцевими корпораціями страхування понад федерального ліміту [27].

Федеральна корпорація страхування вкладів (FDIS) є квазіурядовою організацією, що має достатньо широкі повноваження для здійснення нагляду за банками, що залучають вклади. Корпорація має право контролювати стан бухгалтерського обліку та дотримання норм федерального законодавства щодо кредитування. Окрім цього, на ранніх етапах виявлення проблем у банку Федеральна корпорація зі страхування вкладів може надавати допомогу такій установі у вигляді надання позики задля недопущення банкрутства, або повного чи часткового викупу активів банку.

На Корпорацію покладаються обов'язки із ліквідації банку, який через вилучення ліцензії був позбавлений права залучати банківські вклади. Але такий вид ліквідації має свої особливості. Для її проведення втілюється процедура пришвидшеного адміністративного закриття банку без порушення справи про банкрутство. Після цього Федеральна корпорація зі страхування вкладів набуває повного контролю над банком та має право провести зміну керівництва. Реалізація процедури реструктуризації можлива двома способами: об'єднання проблемного банку із іншим банком, або передачі іншому банку всіх активів та пасивів проблемного банку.

На 01.01.2020 року Корпорація страхує вклади клієнтів 4 430 банків. Їх загальний обсяг активів складає 19,84 млрд.дол., а обсяг депозитів – 14,464 млрд.дол. (із них 7,815 млрд.дол. вважаються тими, що повністю застраховані).

Кількість банків, що підлягають ліквідації та кількість проблемних банків останніми роками стабільно зменшується (рис.3.1).

Рис.3.1 Динаміка кількості проблемних та ліквідованих банків Федеральною корпорацією зі страхування вкладів США за період 2014 – 2019 рр., одиниць*

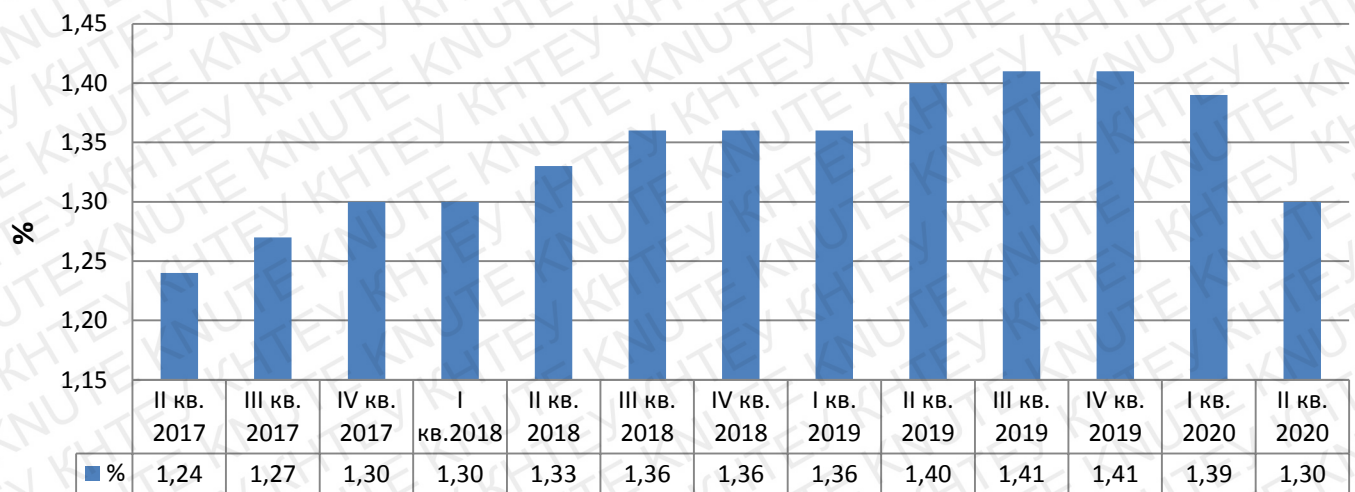
* Складено автором за [28]

Так, можемо побачити, що у 2019 році кількість проблемних банків–учасників Корпорації була максимально низькою за останні 6 років (51 банк), а кількість ліквідованих банків – однією із найнижчих за відповідний період (4 банки).

Незважаючи на те, що загальна сума застрахованих депозитів за останні 3 роки постійно зростає (із 7,154 млрд.дол. на 01.01.2018 року до 8,837 млрд.дол.

на 01.07.2020 року), відсоткове покриття застрахованих депозитів у I та II кварталах поточного року в порівнянні з попередніми показниками пішло на спад (рис.3.2).

Рис.3.2 Відсоток застрахованих депозитів Федеральною корпорацією зі страхування вкладів США у квартальному розрізі за період 2017 – 2020 рр.*

*Складено автором за [17]

Так бачимо, що у першому та другому кварталах 2020 року показник відсоткового покриття зменшився до 1,3% (на 0,6% менше аналогічного періоду минулого року).

Федеральна корпорація страхування вкладів також перевіряє банки на відповідність законам про захист прав споживачів, включаючи закон «Про справедливе виставлення рахунків за кредит», закон «Про чесну кредитну звітність», закон «Про правду в кредитуванні» та закон «Про справедливе стягнення заборгованості». Нарешті, Корпорація перевіряє банки на відповідність закону «Про реінвестування громад», який вимагає від банків сприяти задоволенню кредитних потреб громад, за якими вони були закріплені. [28].

Канадські провінційні кредитні спілки є обов'язковими учасниками провінційних фондів страхування вкладів, тоді як банки та федеральні кредитні спілки є членами Канадської корпорації страхування вкладів (CDIC). Кожен учасник Корпорації має право на відшкодування своїм клієнтам у разі банкрутства суми, яка не перевищує 100 000 доларів. [29]. Загалом, усі канадські страховики депозитів фінансуються за авансовою формою. При

цьому підході кожен член фінансової установи здійснює регулярні фінансові внески для створення колективного фонду, який призначений для погашення майбутніх претензій [30].

Всі уряди провінцій Західної Канади мають законодавчі режими, що забезпечують необмежене страхування вкладів своїх провінційних кредитних спілок. Вкладники інших провінційних кредитних спілок мають максимальне покриття від 100 000 до 250 000 канадських доларів [31].

Корейський досвід говорить нам про існування шести систем гарантування вкладів, де окрім Корейської корпорації страхування вкладів, яка діє виключно для банківських депозитів існує ще п'ять інших систем захисту вкладів для кооперативних фінансових установ, серед яких зокрема виділяється Фонд гарантування вкладів кредитних спілок [32].

У Німеччині система гарантування вкладів є дуже ліберальною. Так, кожен банк добровільно приймає рішення про участь в ній. Ані держава, ані центральний Бундесбанк не мають прямого впливу щодо приватних фондів страхування вкладів, що можуть бути створені певними банківськими асоціаціями. У Німеччині існує 6 фондів зі страхування вкладів, кожен із яких створений асоціаціями по різних групах фінансових установ, котрі вносять щорічні платежі до відповідного фонду.

Для вкладників та інвесторів схема захисту депозитів передбачена з боку Асоціації компенсації коштів німецьких банків (*Entschädigungseinrichtung deutscher Banken*), а для приватних комерційних банків – з боку Федеральної асоціації німецьких банків (*Bundesverband der Deutschen Volksbanken und Raiffeisenbanken*) [33].

У Великобританії діє так званий Компенсаційний фонд (*Financial Services Compensation Scheme – FSCS*) [34]. Головною метою діяльності Компенсаційного фонду є гарантування коштів населення, готовність швидко та ефективно відреагувати на банкрутство фінансових установ. До сфери впливу Компенсаційного фонду належать не лише комерційні банки, а й інші установи, що мають ліцензію на роботу із вкладами населення.

Основними об'єктами у діяльності Компенсаційного фонду є:

- 1) депозити у комерційних банках та фінансових установах. Розмір відшкодування становить 75 000 фунтів стерлінгів;

- 2) інвестиційні компанії та їх посередники. Надає допомогу при втратах інвесторів внаслідок поганого управління інвестиціями чи схем шахрайства, або якщо така фірма не може повернути взяті перед своїми клієнтами зобов'язання. Максимальний рівень компенсації – 50 тисяч фунтів стерлінгів;
- 3) домашні (приватні) фінансові установи – надання консультацій та захист прав кредиторів фірми. Максимальний розмір відшкодування – 50 тисяч фунтів стерлінгів.

Компенсаційний фонд є державною юридичною установою, та знаходиться під контролем Банку Англії. Він також розвиває фінансову грамотність населення. За допомогою спеціальних відеороликів громадянам пояснюється механізм дії системи страхування вкладів та розповідається, чому потрібно вкладати кошти у банки чи інші фінансові установи. Термін погашення фондом своїх зобов'язань дуже короткий, всього 7 днів [35].

У сусідній Польщі створено Фонд гарантування банків Польщі, який гарантує депозити банків і кредитних спілок, і несе відповідальність за дії фінансових установ, що можуть призвести до банкрутства [36]. Що стосується кредитних спілок, у яких з'являється ризик неплатоспроможності, Фонд несе відповідальність за:

- 1) забезпечення фінансової допомоги;
- 2) придбання дебіторської заборгованості кредитних спілок;
- 3) надання підтримки суб'єктам господарювання, що приймають на баланс вибрані зобов'язання або майнові права неплатоспроможних кредитних спілок, покупцям неплатоспроможних кредитних спілок або їх частини;
- 4) контроль за правильним використанням фінансової допомоги та підтримки [37].

Досвід Австралії говорить про існування Австралійського управління пруденційного регулювання (Australian Prudential Regulation Authority – APRA). У питаннях гарантування вкладів Управління застосовує так звану Схему фінансових вимог. Це глобальний урядовий проект, який було створено під час світової фінансової кризи 2008 року для забезпечення фінансового захисту споживачів у малоймовірному випадку банкрутства фінансової установи.

Схема фінансових вимог забезпечує захист вкладників банків, кредитних спілок та будівельних союзів, що є офіційно зареєстрованими у Австралії до 250 000 доларів США на одного утримувача рахунку. Система направлена на повернення депозитів вкладникам протягом 7 днів після банкрутства фінансової установи. Схема фінансових вимог також покриває вимоги до 50 тисяч доларів США від страхувальників та позивачів до страховиків у Австралії, а також забезпечує захист відповідних заявників за їх претензіями.

Діяльність такого проекту обмовлена його головними цілями, а саме:

- 1) захищати вкладників від потенційних збитків у малоїмовірному випадку банкрутства фінансової установи;
- 2) забезпечити вкладниками оперативний доступ до їх вкладів;
- 3) підтримувати стабільність фінансової системи Австралії [38].

У Австрії існують дві схеми гарантування вкладів, що передбачає захищеність схемами гарантування вкладів та компенсації інвесторам двох типів банківських клієнтів:

- 1) клієнти з залишками на рахунках або депозитами на ощадних книжках;
- 2) інвестори, які використовують посередницькі послуги з цінних паперів, що підлягають компенсації інвестору.

Тут ми зосереджуємося на схемах гарантування вкладів, які гарантують, що банки зможуть виплачувати депозити в будь-який час, навіть якщо вони перебувають у неплатоспроможності або стають неліквідними. У разі виникнення такої ситуації всі депозити до 100 000 євро на клієнта та банк будуть захищені [39]. Усі кредитні установи, зареєстровані в Австрії, які мають намір приймати депозити клієнтів або пропонувати послуги з цінних паперів, що підлягають компенсації інвестору, повинні приєднатися до схеми захисту.

В Австрії схеми гарантування вкладів та Закон про компенсацію інвесторам набули чинності 15 серпня 2015 року. Нормативно-правова база відображає принцип, згідно з яким кредитні установи, а не платник податків, повинні нести фінансові наслідки виплат. Потенційні страхові виплати фінансуються за рахунок фонду страхування депозитів, куди учасники схем гарантування вкладів вносять щорічні внески до 2024 року [40].

Загалом, система гарантування вкладів України та інших розвинених держав світу доволі сильно відрізняється. Головні відмінності можна побачити у порівняльній Таблиці 3.1.

Аналізуючи дані табл.3.1 можна зробити висновок, що для покращення вже існуючої системи гарантування вкладів можна застосувати наступні важелі:

- 1) поетапно збільшувати гарантовану суму виплат. На сьогодні розмір такої суми в Україні є одним із найменших у Європі, коливаючись на рівні країн третього світу;
- 2) удосконалити взаємодію між учасниками системи фінансової безпеки, зокрема – із обміну інформацією. На сьогодні між Національним банком України та Фондом гарантування вкладів забезпечена недостатня відкритість даних. ФГВФО має оперативно отримувати інформацію про банки, які можуть стати проблемними.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика Фонду гарантування вкладів фізичних осіб зі світовою практикою

Найменування характеристики	Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (Україна)	Світова практика
Хто має право на отримання виплат за вкладами?	Фізичні особи (громадяни України та іноземці)	У більшості випадків гарантуються вклади фізичних і юридичних осіб
На які валюти вкладу розповсюджується виплата?	Вклади у іноземній валюті (за курсом на момент ліквідації банку)	У переважній більшості випадків всі валюти вкладів
Обмеження максимальної виплати по вкладу в одному банку	200 000 гривень	Від 25 до 100 тисяч доларів, хоча в окремих країнах є значно вищою
Строк початку проведення виплат за вкладами	З наступного робочого дня після затвердження виконавчою дирекцією Фонду реєстру вкладників (протягом 20 днів після відкликання ліцензії банку)	Строки відрізняються в різних країнах, але знаходяться у межах місяця після моменту ліквідації банку
Рівень незалежності	Незалежний статус	Незалежний статус
Участь у системі для банків	Обов'язкова	Обов'язкова (часто до цієї системи включаються і кредитні спілки та інші фонди, що залучають вклади клієнтів)

*побудовано автором на основі [41]

- 3) розширити набір механізмів примусової реструктуризації банків. Зараз чи не єдиним способом виведення проблемного банку із ринку є його ліквідація (випадки продажу інвесторам – поодинокі). Зростання економіки, адаптація до європейських та світових норм регулювання банківського сектору (зрозумілі правила для міжнародних фінансових груп) створюють передумови для більшої уваги інвесторів до банків та їх активів;
- 4) підвищити ефективність реалізації активів неплатоспроможних банків. Недосконала правова система не забезпечує часової оперативності та повернення достатнього обсягу вартості таких активів. Для поліпшення внутрішнього та зовнішнього контролю за цими процесами Фонду гарантування вкладів варто розширити звітність;
- 5) розширити коло учасників ФГВФО за рахунок Ощадбанку, а також кредитних спілок. Неучасть Ощадбанку у ФГВФО суперечить принципам IADI та Директиві ЄС, створює фіскальні ризики для фінансової стабільності, а також негативно впливає на конкуренцію в банківському секторі. Із першого липня 2020 року Ощадбанк повинен був стати учасником ФГВФО (за законопроектом 2571 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань функціонування банківської системи»), але 4 березня цей законопроект було відкликано. Набуття у майбутньому членства Ощадбанком у Фонді дасть державі можливість перестати гарантувати вклади фізичних осіб у повному обсязі, а захищати депозити на суму до 200 тисяч гривень.

Підсумовуючи міжнародний досвід, можна із впевненістю сказати, що на сьогодні не існує ідеальної системи гарантування вкладів. У цьому питанні кожна держава спирається на свій нормативно-правовий режим, економічне та фінансове становище. У подальшому розвитку своєї системи Україна має спиратися на ті досягнення та досвід, які впровадили більшість європейських країн та інших високорозвинених держав світу, не обмежуючись питанням гарантування вкладів лише банків, а розширюючи його і на інші фінансові установи, що мають ліцензію на зберігання вкладів, зокрема на такі, як кредитні спілки.

3.2 Розробка пропозицій щодо гарантування вкладів небанківських фінансових установ України

На вітчизняному ринку ощадно–кредитних послуг, окрім банків, представлені і небанківські фінансово–кредитні установи, які є потужними конкурентами в боротьбі за тимчасово вільні кошти. Однак на сьогодні в Україні держава не забезпечує гарантування вкладів їх клієнтам в разі настання відповідних подій. Цю проблематику найкраще можна розглянути на прикладі кредитних спілок, які акумулюють на своїх рахунках достатньо велику кількість грошових коштів вкладників.

На сьогодні, кредитні спілки успішно працюють на фінансовому ринку України, а суми залучених на депозити вкладів останні чотири роки стабільно зростають. Ця тенденція робить питання захисту прав та інтересів їх членів ще більш актуальним. Залучені кредитними спілками депозити є важливою частиною інвестиційних надходжень у економіку держави. Таким чином, будь–який прояв кризи може негативно вплинути на платоспроможність спілок, відповідно завдаючи шкоди фінансовій безпеці держави, оскільки дієвої системи гарантування вкладів членів кредитних спілок на сьогодні в нашій країні не існує.

На тенденції залучення коштів на депозитні рахунки як банків, так і кредитних спілок впливає наявність державних гарантій щодо їх повернення. І якщо кошти, що розміщені в банках після кризи 2014 року мають тенденцію до поступового збільшення (із 402 млрд. грн. у 2014 році до 474 млрд. грн. у 2020 році), то кошти, залучені кредитними спілками тримаються майже на одному рівні (близько 1,1 млрд. грн. протягом 5 років) (табл.3.2). Це значною мірою наслідок того, що вкладники кредитних спілок залишаються позбавленими гарантій щодо повернення своїх депозитів у разі неплатоспроможності кредитної спілки розраховуватися по своїм зобов'язанням із клієнтами.

Як бачимо із табл.3.2 кількість кредитних спілок у період із 2013 по 01.07.2020 року зменшилась на 289 (46,8%), а кількість їх членів, що мають депозитні рахунки – на 25,5 тисяч осіб (56,8%). На 01.06.2020 року сума вкладів становить 1,362 млрд.грн., що означає вихід показника на докризовий період 2014 року.

Таблиця 3.2

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок України за 2013 – 2020 рр.

Дата	Кількість кредитних спілок	Кількість членів, що мають депозитні рахунки (тис.ос.)	Сума вкладів (млрд.грн.)	Середня сума вкладу (грн.)
01.01.2013	617	44,9	1,287	28664
01.01.2014	624	40,3	1,330	33002
01.01.2015	589	31,5	0,989	31397
01.01.2016	588	26,5	0,855	32264
01.01.2017	462	41,1	0,831	20219
01.01.2018	378	21,7	0,937	43180
01.01.2019	358	17,6	1,046	59432
01.01.2020	337	20,9	1,208	57800
01.04.2020	328	19,4	1,362	70911

*побудовано автором на основі [42]

Важливу роль у забезпечення стабільної діяльності кредитних спілок має структура депозитного портфелю (рис.3.3)

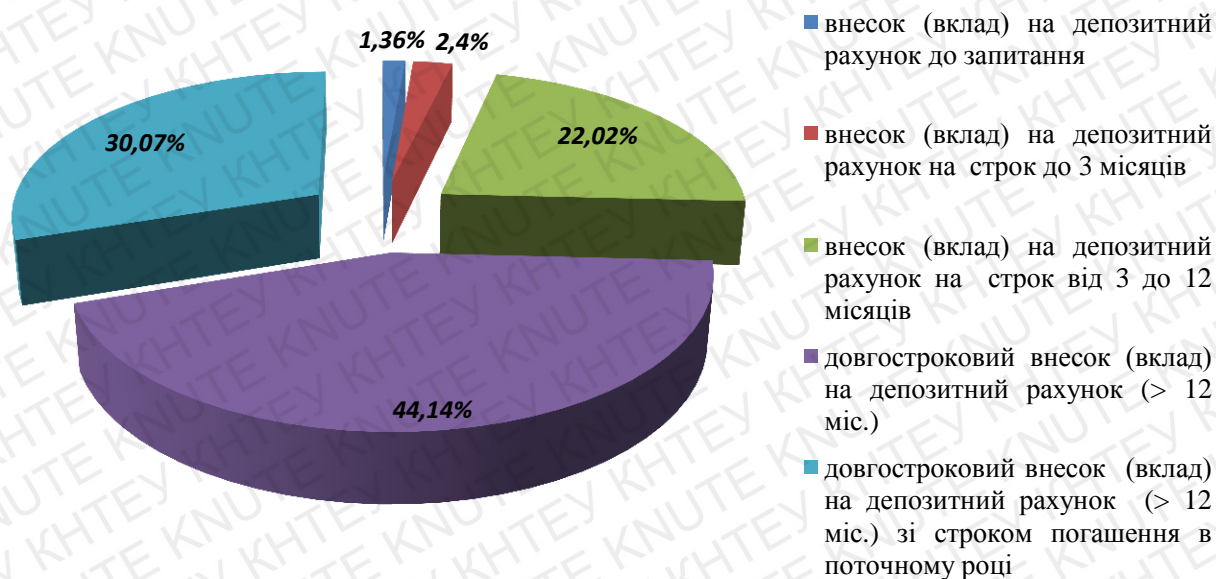

Рис.3.3 Структура депозитного портфелю кредитних спілок України станом на 01.01.2020 р.*

* Складено автором за [42]

У структурі депозитного портфелю кредитних спілок найбільшу частку мають довгострокові внески (вклади) (понад 12 місяців) – 914,80 млн. грн., у тому числі внески понад 12 місяців з погашенням у поточному році становлять 373,66 млн. грн. Істотну частку – 244,390 млн. грн. – становлять середньострокові внески (вклади) на депозитні рахунки (від 3 до 12 місяців).

Внески (вклади) на депозитні рахунки на строк до 3 місяців та внески до запитання становлять 33,04 млн.грн. та 16,34 млн.грн. відповідно.

Серед проблем, які є основними у діяльності кредитних спілок виступають:

- 1) недосконалість законодавства, що регулює діяльність суб'єктів системи кредитної кооперації, зокрема, багато питань діяльності кредитних спілок і досі залишаються неврегульованими і не мають чітких норм;
- 2) існування значної кількості кредитних спілок, що у своїй діяльності не дотримуються основних принципів міжнародного кооперативного руху й вимог щодо захисту прав їх членів;
- 3) низький рівень професійної кваліфікації співробітників й технічної оснащеності переважної більшості кредитних спілок;
- 4) слабкий рівень менеджменту та зловживання з боку керівництва;
- 5) відсутність діючої інфраструктури фінансової й технічної підтримки ефективної діяльності кредитних спілок;
- 6) відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі гарантування вкладів тощо.

Якщо більшість із перелічених проблем можна вирішити шляхом підвищення ефективності внутрішнього менеджменту та наведення ладу на ринку кредитних спілок регулятором, то удосконалення кооперації та створення системи гарантування вкладів членів кредитних спілок є питаннями фінансової безпеки держави.

На сьогоднішній день в Україні є два рівні системи кредитної кооперації. До першого рівня відносяться кредитні спілки, засновниками яких є фізичні особи, а до другого – об'єднані кредитні спілки обласного рівня та асоціації кредитних спілок. Третій рівень, що мав включати спеціалізовану установу зі страхування вкладів учасників спілок на даний час не існує.

Спираючись на міжнародні приклади, можна розробити систему кооперації, яка б відповідала вимогам сьогодення. На першому рівні будуть знаходитися кредитні спілки, що безпосередньо надаватимуть фінансові послуги своїм членам. На другому рівні створюватимуться об'єднані кредитні спілки (одна об'єднана кредитна спілка у одній області). Основними функціями

таких установ буде підтримка ліквідності кредитних спілок, фінансове оздоровлення неплатоспроможних кооперативів, аналіз звітності з метою попередження ризиків та організаційно–технічна підтримка кредитних спілок–учасниць.

Кожна кредитна спілка, яка є членом об'єднаної кредитної спілки, повинна резервувати на окремому рахунку об'єднаної кредитної спілки певну частину свого резервного капіталу (в залежності від загальної суми активів від 5 до 15 відсотків). За рахунок цих відрахувань буде формуватися стабілізаційний фонд і використовуватиметься лише для фінансового оздоровлення тимчасово неплатоспроможних кредитних спілок.

Третій рівень кредитної кооперації буде представлений спеціалізованою кредитною установою, яка може бути створеною у формі кооперативного банку (відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність») або у формі державної спеціалізованої установи. При цій установі і може функціонувати Фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок [43].

Реалізація проекту зі страхування депозитів у кредитних спілках обумовлюється такими факторами:

- 1) сприяння стабільності фінансової системи шляхом охоплення кредитних спілок як учасників ринку, які залучають депозити;
- 2) прагнення поширити норми пруденційного регулювання та нагляду на кредитні спілки;
- 3) уникнення спотвореної конкуренції між різними спілками, які залучають кошти [44].

Щодо створення Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок, то сьогодні на практиці розглядаються три можливі варіанти:

- 1) кредитні спілки, які відповідають певним вимогам та критеріям мають приєднатися до банківського Фонду;
- 2) створення подібного фонду як саморегулівної організації самою системою кредитних спілок;
- 3) створення Фонду гарантування членів кредитних спілок державою у формі спеціалізованої установи [45].

Незважаючи на те, яким чином буде започаткована система захисту вкладів кредитних спілок (чи у вигляді нової установи, чи шляхом наділення

новими повноваженнями Фонду гарантування вкладів), її функціонування буде поступово наближатись до наявних міжнародних стандартів. Як зазначає Національний банк України, основними передумовами створення фонду мають стати ефективний пруденційний нагляд за ринком, дотримання фінансовими установами нових регуляторних вимог та залишення ринку тими, хто їх не дотримуються. Національний банк планує в подальшому спільно з учасниками ринку визначити параметри побудови та функціонування таких фондів, а також порядок накопичення коштів для здійснення гарантійних виплат [46]. Перелік функцій щодо гарантування вкладів кредитних спілок не повинен буде бути меншим від того, що Фонд гарантування вкладів виконує відносно банків.

Зокрема, новостворений орган або Фонд щодо гарантування вкладів кредитних спілок за аналогією з діями відносно банків повинен буде:

- 1) акумулювати кошти, здійснювати контроль за повнотою та своєчасністю перерахування зборів учасниками фонду гарантування;
- 2) вживати заходів щодо організації виплат відшкодувань за вкладами кредитних спілок;
- 3) брати участь в інспекційних перевірках проблемних кредитних спілок за пропозицією Національного банку України;
- 4) застосовувати до кредитних спілок та їх керівників фінансові санкції та накладати на них адміністративні штрафи;
- 5) здійснювати процедуру виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку;
- 6) здійснювати перевірку кредитних спілок;
- 7) здійснювати аналіз фінансового стану кредитних спілок задля виявлення ризиків у їхній діяльності та прогнозування потенційних витрат на виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку й відшкодування коштів вкладникам [47].

Учасниками новоствореного Фонду мають бути кредитні спілки, які включені до державного реєстру фінансових установ та мають ліцензію на здійснення діяльності по залученню вкладів членів кредитної спілки на депозитний рахунок. Усі кредитні спілки, які стануть учасниками такого Фонду мають виконувати встановлені відповідним уповноваженим органом фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління. А участь тих, хто

не дотримується вищезазначених обов'язків має бути зупинена, а ліцензія на залучення депозитних коштів – анульована [48].

Новостворений Фонд гарантування має забезпечити систему власного фінансування. До таких джерел можна віднести:

- 1) членські внески учасників Фонду у спеціально визначеному обсязі від розміру своїх активів;
- 2) спеціальні збори;
- 3) кошти від інвестицій акумульованих ресурсів у державні цінні папери України;
- 4) кредити, залученні від Кабінету міністрів України, Національного банку України, іноземних кредиторів;
- 5) різного роду пені та штрафи.

Якщо кредитна спілка зачиняє свої двері для клієнтів, то орган гарантування вкладів повинен забезпечити виплати по страхуванню депозитів. Він зобов'язаний тримати контакти із клієнтами, використовуючи відповідну внутрішню інформацію спілок. Якщо для банків страхові виплати за депозитами відбуваються протягом декількох робочих днів після закриття установи, то для кредитних спілок цей термін має зводитися до п'яти днів. Це обумовлено меншою кількістю клієнтської бази та значно нижчим рівнем сум вкладів.

Фонд повинен гарантувати кожному вкладнику учасника (тимчасового учасника) Фонду відшкодування коштів за його вкладами, в розмірі вкладів на день настання недоступності коштів, але не більше розміру, встановленого на цю дату адміністративною радою Фонду. Вкладник – член кредитної спілки учасника Фонду гарантування вкладів.

У разі розміщення вкладником в одній кредитній спілці кількох вкладів Фонд має гарантувати відшкодування коштів за такими вкладами, у розмірі загальної суми вкладів за станом на день настання недоступності вкладів, але не більше розміру, встановленого відповідно радою Фонду.

Якщо вкладник має вклади у кількох учасниках (тимчасових учасниках) Фонду, які в подальшому реорганізувалися шляхом їх злиття або приєднання, Фонд повинен гарантувати відшкодування коштів за цими вкладами до

закінчення строку дії договорів за цими вкладками на тих самих умовах, що й до реорганізації.

Водночас, Фонд повинен мати право не відшкодовувати гарантовану суму за вкладками, розміщеними:

- 1) членами спостережної ради, членами правління (включаючи голову правління), членами кредитного комітету і членами ревізійної комісії учасника Фонду, вклади яких у кредитній спілці є недоступними;
- 2) працівниками незалежних аудиторських фірм (аудиторами), які здійснювали аудиторські перевірки кредитної спілки протягом останніх трьох років;
- 3) вкладниками, які на індивідуальній основі отримують від кредитної спілки пільгові відсотки та мають фінансові привілеї, що призвели до погіршення фінансового стану спілки;
- 4) вкладниками, які не ідентифіковані ліквідаційною комісією.

Порядок здійснення розрахунків з вкладниками учасників (тимчасових учасників) Фонду має визначатися новоствореними Положенням про Фонд, затвердженим Кабінетом Міністрів України [49].

Незважаючи на значно менші суми залучення вкладів порівняно з банками, фізичне навантаження на новостворений орган або Фонд щодо гарантування вкладів кредитних спілок буде значно більше, оскільки кількість кредитних спілок в Україні у понад 4,5 рази більше, ніж кількість банків. Велике значення у створенні фонду гарантування вкладів кредитних спілок має застосування ризик-орієнтованого підходу. Директива 2014/49 EU щодо схеми гарантування вкладів вимагає, щоби розмір внесків до систем гарантування вкладів залежав від розміру покриття депозитів та ступеня ризику, що виникає у відповідного учасника системи. Розмір внесків повинен бути пропорційним ризику учасників системи гарантування та враховувати профілі ризику різних бізнес-моделей. При цьому можуть враховуватись такі показники ризику, як достатність капіталу, якість активів та ліквідність. Прийняття такого підходу вимагає постійного оцінювання та моніторингу рівня ризику кожної кредитної спілки [50].

На сьогоднішній день в Україні створене об'єднання кредитних спілок «Програма захисту вкладів», яке є саморегулювальною організацією та виконує

захист вкладів членів кредитних спілок, що належать до складу учасників цього об'єднання. Проте зараз не передбачене обов'язкове членство кредитних спілок, що провадять депозитну діяльність у такій програмі, тому на 01.03.2020 року кількість її учасників зупинилась на показнику 39 (при 352 діючих кредитних спілках) [51].

Якщо вітчизняна система гарантування вкладів учасників кредитних спілок буде створена, то вона має виконувати наступні функції:

- 1) акумулювати кошти, здійснювати контроль за повнотою та своєчасністю перерахування зборів учасниками фонду гарантування;
- 2) вживати заходів щодо організації виплат відшкодувань за вкладами кредитних спілок;
- 3) брати участь в інспекційних перевірках проблемних кредитних спілок;
- 4) застосовувати до кредитних спілок та їх керівників санкційні заходи та адміністративні штрафи за порушення умов законодавства;
- 5) здійснювати процедуру виведення неплатоспроможних кредитних спілок з ринку;
- 6) здійснювати аналіз фінансового стану кредитних спілок задля виявлення ризиків у їх діяльності та прогнозування потенційних витрат на виведення неплатоспроможних спілок з ринку й відшкодування коштів вкладникам [1].

На перехідний період до повного впровадження діяльності Фонду гарантування вкладів членів кредитних спілок можна використати зарубіжний досвід зі страхування депозитів. Для цього кредитним спілкам потрібно налагодити співпрацю за страховими компаніями. При такому розвитку подій Національний банк України під час видачі ліцензії на залучення вкладів повинен вимагати договір, укладений між кредитною спілкою та страховою компанією про страхування відповідальності перед третіми особами – учасниками кредитної спілки. Вибір страхової компанії повинен бути узгоджений між кредитною спілкою та відповідним уповноваженим органом.

У кожному договорі внеску члена кредитної спілки на депозитний рахунок повинна бути зазначена інформація про страхування коштів, у тому числі інформація про страховика. Крім того, кредитна спілка повинна повідомляти своїх членів про наявність страхування внесків (вкладів) членів

кредитної спілки на депозитні рахунки, а також про максимальну суму страхового відшкодування за кожним із видів внесків (вкладів). На початковому етапі запровадження такої системи максимальну суму страхового відшкодування можна встановити на рівні 100—150 тис. грн. [52].

Детально проаналізувавши можливі шляхи впровадження системи гарантування вкладів для клієнтів кредитних спілок спробуємо змодельовати безризикову суму вкладу, що підлягатиме компенсації за рахунок новоствореного Фонду гарантування вкладів.

У випадку, який ми пропонуємо розглянути, компенсація коштів вкладнику кредитної спілки буде здійснюватись лише у тому випадку, коли спілка буде постійним членом новоствореного Фонду. Слід врахувати, що компенсація здійснюватиметься виходячи із суми вкладу і нарахованих за нею відсотків.

Із цієї причини, приймаючи рішення щодо розміщення коштів на вкладному рахунку, вкладнику доцільно з метою запобігання депозитного ризику розміщувати на рахунку в кредитній спілці суму, меншу від встановленої суми компенсації коштів із Фонду (за основу візьмемо суму у 100 тис.грн.).

При цьому слід врахувати рівень процентної ставки, метод нарахування відсотка за вкладом, періодичність і можливість зняття або поповнення вкладного рахунку. На прикладі розглянемо можливий варіант розрахунку безризикової суми вкладу ($CB_{бр}$) під час нарахування доходу за простими відсотками. Якщо за вкладом строком на один рік передбачається нарахування простих відсотків, то для запобігання ризику неповної компенсації за рахунок Фонду суми вкладу і нарахованих відсотків (BB) необхідно дотримуватись такого принципу:

$$BB \leq СКК, \quad (3.1)$$

де СКК – сума компенсації коштів.

При заданих умовах, для того, щоб обрахувати показник BB нам потрібно скористатися такою формулою:

$$BB = CB * \left(1 + \frac{r}{100}\right), \quad (3.2)$$

де CB – сума вкладу; r – ставка вкладного відсотка.

Оскільки за умовою сума вкладу і нарахованих відсотків не може бути меншою за суму компенсаційних коштів, то порівнюємо СВ вкладу СКК. Виходячи із цього можемо розрахувати безризикову суму вкладень за такою формулою:

$$\text{СВбр} = \text{СКК} : \left(1 + \frac{r \cdot n}{100}\right) \quad (3.3)$$

де n – термін дії депозиту.

Для показника r надамо значення 8%. Тоді сума безризикового вкладу становитиме:

$$\text{СВбр} = 100\,000 : \left(1 + \frac{8 \cdot 1}{100}\right) = 92\,592,6 \quad (3.4)$$

Таким чином, за умови розміщення однорічного депозиту у кредитній спілці при нарахуванні простих відсотків при максимально гарантованій сумі повернення у 100 000 гривень, сума безризикового вкладу становитиме 92 592,6 грн.

При поступовому зростанні гарантованої суми повернення у розрізі п'ятирічного терміну до банківського показника (200 000 грн.), за умови сталих відсоткових ставок та однорічного терміну розміщення коштів сума безризикового вкладу також буде зростати (рис.3.4).

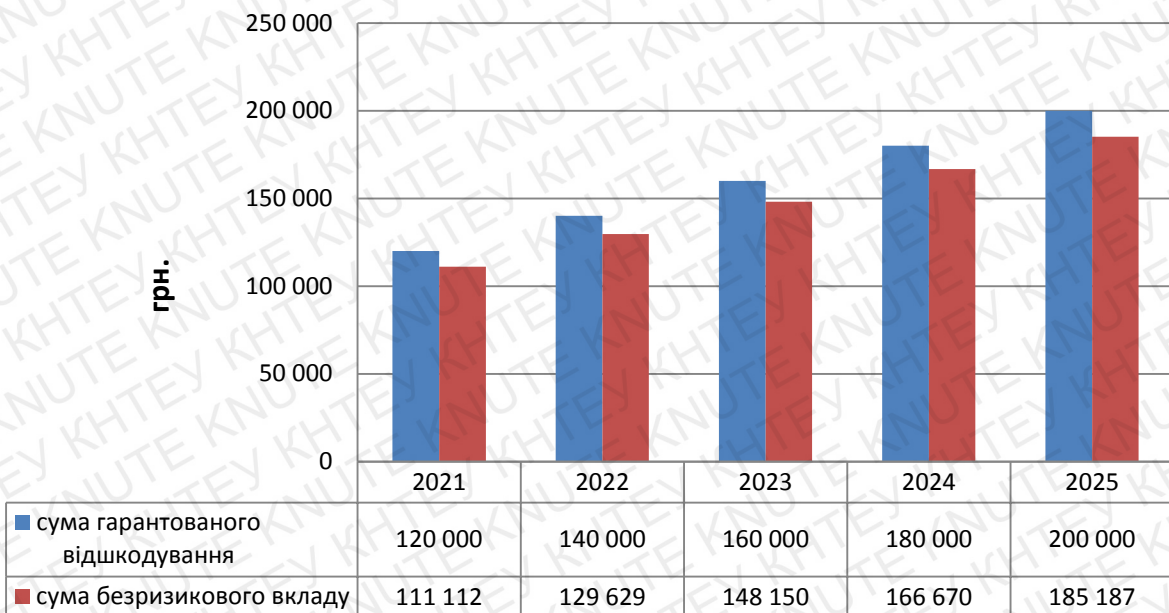

Рис.3.4 Прогноз зміни сум гарантованого повернення та безризикових вкладів членів кредитних спілок на період 2021 – 2025 рр.*

*Авторська розробка

Отже, створення фонду гарантування вкладів допоможе не тільки захисти членів кредитних спілок, але й розвинути цей сектор фінансового ринку шляхом охоплення кооперативними відносинами більшої частини населення. Фонд гарантування може бути створений як за підтримки держави, так і за ініціативи самих кредитних спілок.

Впровадження на законодавчому рівні норми щодо обов'язкової участі кредитних спілок у фонді гарантування забезпечить відповідність такого підходу європейському досвіду, стандартам та директивам. На період доки не буде створено фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок захист вкладів, можна здійснювати шляхом страхування відповідальності кредитної спілки перед своїми членами. Якщо система страхування вкладів від фінансових ризиків виявиться дієвою, то її можна буде закріпити на постійній основі.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У випускній кваліфікаційній роботі були розглянуті теоретичні аспекти діяльності системи гарантування вкладів фінансових установ, проаналізований поточний стан системи гарантування вкладів в Україні та розглянуто міжнародний досвід функціонування таких систем.

За результатами дослідження можемо зробити наступні висновки:

- 1) Система гарантування (страхування) вкладів є невід'ємною складовою економічних систем більшості країн світу, що відіграє важливу роль у забезпеченні їх фінансової стабільності;
- 2) На сьогоднішній день в Україні функціонує система гарантування вкладів тільки для банків, у той час як у багатьох розвинених країнах світу вона охоплює всі фінансові установи, що мають ліцензію на зберігання вкладень.
- 3) Україна поки не готова до впровадження системи гарантування вкладів інших, окрім банків, фінансових установ, оскільки не має відповідним чином підготовленого законодавства.
- 4) Створення такої системи для інших окрім банків фінансових установ із відповідними ліцензіями є необхідним заходом, вжиття якого сприятиме їх стабільності, оскільки забезпечує, з одного боку, фінансові гарантії вкладникам, а з іншого боку, допомогу самим установам у разі виникнення проблем в їх діяльності.
- 5) Національний банк має розробляти і додаткові заходи задля покращення вже існуючої системи гарантування вкладів у банках, оскільки вона також потребує значного вдосконалення.
- 6) Для подолання сьогоднішніх викликів, наближення системи до кращих світових стандартів необхідно перейти до системи внесків, орієнтованих на ризик учасника, розширити коло застрахованих вкладників за рахунок підвищення гарантованої суми компенсацій, поліпшити взаємодію із іншими учасниками мережі фінансової безпеки, розширити набір інструментів примусової реструктуризації та інше.

З метою удосконалення процесу гарантування вкладів було детально проаналізовано процедуру ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик», діяльність Фонду гарантування вкладів, та розроблено наступні рекомендації:

- 1) Вдосконалити законодавче забезпечення процедури ліквідації банків задля уникнення судових спорів.
- 2) Покращити методологію розрахунку строків ліквідації банків;
- 3) Зменшити повноваження виконавчої дирекції Фонду у процесах призначення уповноважених осіб (ліквідаторів) задля уникнення розмиття відповідальності.
- 4) Задля повернення довіри населення до банків потрібно підвищити ефективність та дієвість банківського нагляду, притягнути до відповідальності винних, пов'язаних із банком осіб.
- 5) Підвищувати економічну незалежність Фонду шляхом збільшення дохідної частини (введення диференційованих зборів, відшкодування власниками банків нанесених збитків державі та ін.).
- 6) Покращувати систему управління і подальшого продажу активів банків.
- 7) Поліпшити інформаційне супроводження процесу ліквідації банків шляхом більш детального розповсюдження інформації на офіційному сайті Фонду та на інших тематичних сайтах.

Вдосконалення процесів у системі гарантування вкладів має відбуватись паралельно їх світовому впровадженню, а Фонд гарантування вкладів та Національний банк України повинні щоденно вирішувати проблеми ефективності своєї роботи у напрямку мінімізації кількості проблемних банків (або інших фінансових установ). Реалізація таких рекомендацій визначить чітку перспективу подальшого розвитку системи гарантування вкладів фінансових установ у напрямку адаптації до європейських норм, підвищить стійкість до шоківих явищ та сприятиме більшому внеску в збереження фінансової стабільності держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1) Гербич Л.А. Вектори розвитку системи гарантування вкладів членів кредитних спілок в Україні. *Гроші, фінанси і кредит*. 2019. №36. ст. 362. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2019/36_2019_ukr/58.pdf (Дата звернення: 21.03.2020)
- 2) Марчук В. Система гарантування вкладів фізичних осіб: напрямки вдосконалення. *Економіка та держава*. 2015. № 1. ст.29.
- 3) Бобиль В. Удосконалення системи гарантування вкладів в умовах сучасної фінансової кризи. *Вісник Національного банку України*. 2012. №7. ст. 24–29.
- 4) Маслобоева Д., Фрідман А. Страхування депозитів в Україні. URL:<http://www.rusnauka.com> (Дата звернення: 21.03.2020)
- 5) Смовженко Т., Серветник І. Розвиток національної системи гарантування вкладів фізичних осіб: застосування передових принципів та методів. *Банківська справа*. 2012. № 6. ст. 59–75.
- 6) Алексійчук К. Фінансовий контроль у системі гарантування банківських вкладів. *Митна справа*. 2012. № 2(80). ст. 123–129.
- 7) Саєнко В. Організаційне забезпечення механізму державного гарантування захисту прав вкладників – фізичних осіб. *Науковий вісник*. 2012. ст. 20.
- 8) Делгербаяр Б., Даажамба Б. Система захисту вкладів громадян від банківських ризиків. *Відомості ІГЕА*. 2012. № 6 (80). ст. 84–87.
- 9) Копелюк О. Банківські операції. *Центр учбової літератури*. 2012. ст. 536.
- 10) Волосович С. Еволюція систем страхування депозитів. *Вісник КНТЕУ*. 2012. ст. 138 – 142.
- 11) Билінська О.Б. Функції системи гарантування вкладів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. №36. ст. 38– 40.
- 12) Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23.02.2012 № 4452 (зі змінами та доповненнями) URL: <http://search.ligazakon.ua>

- 13) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. URL: <http://www.fg.gov.ua>
(Дата звернення: 21.03.2020)
- 14) Financial stability board thematic review on deposit insurance systems
URL: <https://www.fsb.org/> (Дата звернення: 23.03.2020)
- 15) FinanceUA. URL: <https://finance.i.ua/nbu/?d=1&m=1&y=2014> (Дата звернення: 05.04.2020)
- 16) Тищенко В.В. Система гарантування вкладів фізичних осіб як чинник економічної безпеки банківської діяльності в Україні. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. 2017. ст. 91.
- 17) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Статистика та звіти*. Звіт за 2019 рік. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/editor/files/richniy-zvit-fondu-2019.pdf> (Дата звернення: 15.05.2020)
- 18) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Статистика та звіти*. Звіт за 2016 рік. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/zvit-pro-diyalnist-fondu-za-2016-rik.pdf> (Дата звернення: 15.05.2020)
- 19) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Новини*. URL: <https://www.fg.gov.ua/articles/3786-vibirkoviy-audit-aktiviv-pat-kb-khreshchatik-viyaviv-chislenni-fakti-yaki-mogli-sprichiniti-nedootrimannya-bankom-pributku.html>
(Дата звернення: 18.05.2020)
- 20) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Корисна Інформація*. Звіт про виплати та надходження ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК» станом на 01.01.2017. URL: <https://www.fg.gov.ua/docs/> (Дата звернення: 18.05.2020)
- 21) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Корисна Інформація*. Звіт про виплати та надходження ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК» станом на 01.01.2018. URL: <https://www.fg.gov.ua/docs/> (Дата звернення: 18.05.2020)
- 22) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Корисна Інформація*. Звіт про виплати та надходження ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК» станом на 01.01.2019. URL: <https://www.fg.gov.ua/docs/> (Дата звернення: 18.05.2020)
- 23) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Корисна Інформація*. Звіт про виплати та надходження ПАТ «КБ «ХРЕЩАТИК» станом на 01.07.2020. URL: <https://www.fg.gov.ua/docs/> (Дата звернення: 18.05.2020)

- 24) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Статистика та звіти*. Звіт за 2017 рік. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/zvit-pro-diyalnist-fondu-za-2017-rik.pdf> (Дата звернення: 31.05.2020)
- 25) Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. *Статистика та звіти*. Звіт за 2018 рік. URL: <https://www.fg.gov.ua/storage/files/richnij-zvit-fgvfo-2018.pdf> (Дата звернення: 31.05.2020)
- 26) McDonald R. Credit Union Deposit Insurance Policy – 1/2 – Overview, History, Pros&Cons. 2017. URL: <https://www.cleanwest.com> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 27) The National Credit Union Administration. URL: <https://www.ncua.gov> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 28) Federal Deposit Insurance Corporation. URL: <https://www.fdic.gov> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 29) Canada Deposit Insurance Corporation. URL: <https://www.cdic> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 30) Canadian Tier Bank. URL: <https://www.myctfs.com/> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 31) Canada National Bank. URL: <https://www.nbc.ca/> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 32) International Association of Deposit Insurers. URL: <https://www.iadi.org/en> (Дата звернення: 08.09.2020)
- 33) Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/de> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 34) Bank of England. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 35) Financial Services Compensation Scheme. URL: <https://www.fscs.org.uk> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 36) PKO Bank Polski. URL: <https://www.pkobp.pl/> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 37) Bank Guarantee Fund. Poland. URL: [https:// www.bfg.pl/en/about-us](https://www.bfg.pl/en/about-us) (Дата звернення: 20.09.2020)

- 38) The Australian Prudential Regulation Authority.
URL:<https://www.apra.gov.au> (Дата звернення: 25.09.2020)
- 39) Erste Group Bank. AG. URL: <https://www.erstegroup.com/en/deposit-guarantee> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 40) Osterreichische Nationalbank. URL: <https://www.oenb.at/en> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 41) Коваленко М.О. Депозитна політика банків України та її вплив на ефективність залучення депозитних ресурсів. *Економічна наука*. 2017. №2. ст. 43.
- 42) Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/> (Дата звернення: 20.09.2020)
- 43) Штиль І.В. Система захисту інтересів вкладників кредитних спілок: світовий досвід та українська практика. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 20. ст. 85–89.
- 44) Дребот Н.П. Фонд гарантування вкладів фізичних осіб в Україні: діяльність і перспективи розвитку. *Вісник університету банківської справи*. 2016. №2. ст. 32.
- 45) Даниленко А.А. Еволюція системи гарантування вкладів в Україні до світових стандартів: макропруденційний аспект. *Вісник Національного банку України*. 2017. №242. ст. 24 – 26.
- 46) Проект Білої книги. Майбутнє у регулюванні небанківського фінансового сектору. Жовтень 2018 року.
URL:<https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80189428> (Дата звернення: 28.09.2020)
- 47) Криховецька З.М., Форос Л.Р. Аналіз діяльності та перспектив розвитку кредитних спілок в Україні. *Економіка і суспільство*. 2018. № 19. ст. 1063–1071.
- 48) Заславська О.І. Тенденції розвитку гарантування вкладів фізичних осіб в Україні. *Вісник волинського інституту економіки та менеджменту*. 2017. ст. 126–128.

49) Про фонд гарантування вкладів членів кредитних спілок. Проект Закону України від 08.10.2008 №381. Електронний ресурс: <https://ips.ligazakon.net/document/JF2IP00B?an=3> (Дата звернення: 29.09.2020)

50) Directive 2014/49/EU of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on deposit guarantee schemes.

URL: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0049>

(Дата звернення: 29.09.2020)

51) Про Програму захисту вкладів. URL: <http://kharkivskakasa.com.ua/site/> (Дата звернення: 31.09.2020)

52) State of Play. Risk-based systems for deposit guarantee schemes. 2019). URL: <https://www.efdi.eu/> (Дата звернення: 31.09.2020)

ДОДАТКИ

Додаток А

Порівняльна характеристика тверджень вітчизняних науковців щодо трактування системи гарантування вкладів

Вчені	Трактування системи гарантування вкладів
В. Бобиль [3]	Система гарантування – один із компонентів системи фінансової та економічної безпеки, яка передбачає також розвинену структуру ризик–менеджменту у банках, стабільне макроекономічне середовище та ефективну грошово–кредитну політику. До цих важливих компонентів можна додати також розвинений пруденційний нагляд.
Д. Маслобаєва, А. Фрідман [4]	Система гарантування вкладів – комплекс заходів, спрямованих на захист вкладів, що забезпечують їх гарантоване повернення у повному або частковому обсязі у випадку банкрутства фінансової установи. Однак вони не зазначають, яким саме суб'єктам має бути передана зазначена функція.
Т. Серветник, І. Смовженко [5]	Система гарантування вкладів – це система заходів, спрямована на захист прав кредиторів фінансових інститутів, що реалізуються через спеціальну державну програму та є невід'ємною частиною політики фінансової безпеки держави. Проте, на їх думку такі заходи повинні бути реалізовані не обов'язково через спеціально створену державну програму. Фінансова установа може самостійно вжити таких заходів, добровільно застрахувавши свою відповідальність перед власними кредиторами.
Б. Делгербаяр, Б. Джаамба [8]	Система гарантування вкладів – це система правових норм та механізмів, спрямованих на сприяння утворенню та мобілізації заощаджень з метою захисту банківської системи від фінансових криз, а вкладників від фінансових ризиків, які вони не здатні врахувати у своїх інвестиційних рішеннях.
В. Марчук [2]	Система гарантування вкладів – важливий елемент регулювання фінансової системи, який зменшує ймовірність банкрутства фінансово–кредитних установ, оскільки запроваджується з метою захисту вкладників і збереження стабільності фінансової системи в цілому.
К. Алексійчук [6]	Система гарантування вкладів – сукупність органів та відносин, що регулюють захист прав вкладників. При цьому науковець не розкриває склад таких органів та не уточнює інструментарій регулювання, завдяки якому може бути забезпечено захист вкладників.
В. Сасенко [7]	Система гарантування вкладів – сукупність взаємозалежних організаційних елементів, методів фінансування та регулювання діяльності інституцій, які забезпечують страхування депозитів. Відповідно, структурними елементами системи гарантування банківських вкладів є методи фінансування, функціональна й інституціональна складові систем гарантування депозитів та методи державного регулювання.

**Динаміка вкладів у банках—членах Фонду гарантування вкладів
фізичних осіб України в іноземній та національній валютах за період
2010 – 2020 р.р.**

Дата	Сума вкладів у національній валюті, млрд.грн.	Сума вкладів у іноземній валюті, млрд.грн.	Сума вкладів у іноземній валюті, млрд.дол.
01.01.2011	122,7	131,5	16,52
01.01.2012	136,1	146,5	18,33
01.01.2013	159,8	178,7	22,37
01.01.2014	224,3	178,4	22,31
01.01.2015	172,1	210,0	13,32
01.01.2016	164,5	197,8	8,24
01.01.2017	169,9	212,3	7,81
01.01.2018	203,7	210,0	7,48
01.01.2019	201,7	263,7	7,28
01.01.2020	195,0	236,7	8,23

Динаміка фінансових ресурсів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб України за період 2010 – 2020 р.р.

Дата	Обсяг фінансових ресурсів, млрд.грн
01.01.10	4,3
01.01.11	3,4
01.01.12	4,8
01.01.13	6,1
01.01.14	7,3
01.01.15	16,9
01.01.16	14,1
01.01.17	15,3
01.01.18	14,4
01.01.19	14,3
01.01.20	11,7

**Розрахунки з вкладниками десяти найбільших по виплаті
відшкодувань банків України у 2019 році, млн грн**

Перелік ліквідованих банків	Отримані у 2019 році кошти, млн.грн	Залишок коштів, за якими вкладники не звернулися, млн.грн.
АТ «ВТБ Банк»	377,6	113,6
АТ «Дельта-Банк»	94,9	493,7
ПАТ «Банк Михайлівський»	52,6	16,4
ПАТ «Банк Камбіо»	52,2	45,3
АТ «ІмексБанк»	34,7	409,7
ПАТ «Старокиївський Банк»	22,5	–
АТ Банк «Фінанси та Кредит»	19,0	508,3
АТ «Єврогазбанк»	17,9	–
ПАТ КБ «Євробанк»	12,8	6,7
ПАТ Банк «Контракт»	9,6	26,2

**Складові ліквідаційної маси ПАТ КБ «Хрещатик» станом на
01.01.2017 року**

Група активів	Балансова вартість (млн.грн)	Оціночна вартість (млн.грн)
Каса та накопичувальний рахунок в НБУ	405,2	405,2
Інвестиційні, ювілейні та сувенірні монети	4,9	5,5
Кошти в інших банках	5,1	5,1
Кредити, надані юридичним особам	4 005,7	384,4
Кредити, надані фізичним особам	299,8	466,4
Цінні папери та інші фінансові інструменти, корпоративні права	1 868,2	320,6
Дебіторська заборгованість	288,9	51,1
Основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, необоротні активи утримувані для продажу	1 256,1	861,5
Бланки цінних паперів, суворої звітності, дорожні чеки та інше	235,8	235,7
Всього:	8 133,1	2 650,1

**Підсумки діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
України щодо ліквідації ПАТ КБ «Хрещатик» за 2016 рік**

Показники	млн.грн.
Сума можливого відшкодування	2 753,6
Вимоги Фонду до банку	2 568,4
Сума акцептованих вимог	6 150,1
Погашено кредитних вимог	253,7
Виплачено по вкладам:	
Всього:	1 946,4
З них за рахунок цільової позики Фонду для банку	753,5
Кошти, за якими не звернулися	93,5